Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

232 DE MOLUKKEN / THE MOLUCCAS / MALUKU

232 [Anoniem / Anonymous, 1660-1685]:
[Kaart van de Oostelijke Indische Archipel].
[Chart of the Eastern parts of the Malay Archipelago].

233 [Anoniem / Anonymous], 1722:
Het Oostelijke & Zuidelijke gedeelte van Indien, volgens een kaart daarvan gemaakt A:o 1722.
The Eastern & Southern parts of the Indies, according to a chart of the same drawn A:o 1722.

234-239 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1750]:
[Kaart van de Oostelijke Indische Archipel].
[Chart of the Eastern parts of the Malay Archipelago].

240 [Gerrit de Haan, 1760]:
[Ternaten, Amboina en Banda].
[Ternate, Ambon and Banda].

241 [Anoniem / Anonymous, 1680-1700]:
[Kaart van de Ternataanse Eilanden en de westkust van Halmahera].
[Map of the Ternate Islands and the west coast of Halmahera].

242 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1700]:
[Kaart van de Ternataanse Eilanden en Halmahera].
[Chart of the Ternate Islands and Halmahera].

243 [Gerrit de Haan, 1760]:
[De Ternaatse Eijlanden in 't groot].
[The Ternate Islands to a large scale].

244 Tamin, 1823:
[Kaart van het eiland Ternate].
[Map of the island of Ternate].

245 Guiljelmus Blaeuw, [ca./c. 1630]:
Moluccae / Insulae / Celeberrimae.
De Befaamde / Molukse / Eilanden.
The Famous / Moluccan / Islands.

245 [Joris Joostensz Laerle, 1602]:
Het eylandt van Ternate / leyt 40 minuten by noorden / de linie Aequinoctiael.
The island of Ternate / lies 40 minutes north of / the Equator.

246-247 [Roelof Roeloffsz], 1601:
Aldus was de stadt Gamme Lamme op / tarnaeten Int Jaer anno 1601 doen den Coninck / van tarnaden daer noch In Resideerde.
Thus was the town of Gam Lamo in / Ternate In the Year anno 1601 when the King / of Ternate still Resided there.

246 Jacob Christiaan Pilat, 1720:
Caart van het vervallen Casteel en / Stadt gammelamme.
Map of the ruined Castle and / Town of Gam Lamo.

247 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1622]:
[De stad Malajo, het fort Toloeko en het fort Kalamata op Ternate].
[The town of Malajo, the fort Toloeko and the fort Kalamata in Ternate].

248 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1622]:
[De forten Malaya, Taluco en Calamatta op Ternate].
[The forts of Malajo, Taloeko and Kalamata in Ternate].

Deel 1 / Part 1

248 [Anoniem / Anonymous, 1630-1640]:
Platte forma van Casteel Maleyen Met zyn buijte wercken Op 't Eylandt Tarnaten.
Plan of the Castle of Malajo With its outer defences On the Island of Ternate.

249 [Johannes Nessel, ca./c. 1651]:
'T Casteel Orange / op 't Eylandt Ternate / in de Molucos.
Oranje Castle / on the Island of Ternate / in the Moluccas.

249 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1650]:
T: Casteel Orangie op T'eijlandt Ternate / met een project tot vercleijningh, door 't opwerpen / van een bolwerck aen de noordtcant van des Gouverneurs / wooningh.
Oranje Castle on The island of Ternate / with a projected reduction, by constructing / a bulwark on the northern side of the Governor's / residence.

250 [Johannes Vingboons, 1665-1670]:
De Stadt Malaija, ende Tolouco aende Oostsijde vant Eijlandt Tarnate, J.D. tLam.
The Town of Malajo, and Toloeko on the East side of the Island of Ternate, J.D. tLam.

250 [Naar / After Wouter Schouten, ca./c. 1675]:
T Eyl, Tarnate.
The Island, of Ternate.

251 [Anoniem / Anonymous, ca./c. 1663]:
[Plattegrond van Kasteel Oranje op Ternate].
[Plan of Oranje Castle in Ternate].

252-253 C:F: Reimer, [1791]:
No: 2 / Situatieplan van 't Fort, / Oranje; / behelzende de oostelyke Kust van 't Eyland, Ternate; van de Laguna af, tot / voorby Tolucco; beiden incl: [...].
No: 2 / Plan of the Fortress, / Oranje; / comprising the east coast of the Island, of Ternate; from the Bay, to / Toloeko and beyond; both inclusive [...].

253 [Anoniem / Anonymous], 1791:
'T Noordelijkste Gedeelte van Ternaten van de Rheede te zien.
The Northernmost Part of Ternate as seen from the Roads.

254 Door C:F: Reimer, [1791]:
No: 1 / Hoofd Plan van 't Fort, Oranje, volgens desselfs tegenwoordigen Staat, benevens een Ge / deelte der naastgeleegene Gebouwen, en den Post, Voorburg [...].
No: 1 / Main Plan of the Fort, Oranje, in its present State, as well as Some / of the adjoining Buildings, and the Post, Voorburg [...].

254 P. Elias, [1791]:
N:o 4 / Tweede Ontwerp / eener verbeeterde Versterking van 't Kasteel, / Oranje [...].
N:o 4 / Second Design / for an improved Fortification of the Castle, / Oranje [...].

255 C:F: Reimer, [1791]:
N:o 3 / Ontwerp tot eene verbeeterde / Versterking des Kasteels, Oranje [...].
N:o 3 / Design for an improved / Fortification of the Castle, Oranje, [...].

III Indische Archipel en Oceanië / Malay Archipelago and Oceania

blad 231 boven / sheet 231 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1292.

[Johannes Nessel, 1656] :

Afbeeltsel vande bergh van Larentouque / hooft residentie plaetse der Portugesen / inde quartieren van Solor ende Timor.

Depiction of the mountain of Larantoeka / main residence of the Portuguese / in the quarters of Solor and Timor.

O.I. inkttekening op papier, 32,5 x 41,5 cm.
Pen drawing in ink on paper, 32.5 x 41.5 cm.

Verso: 230 652 h.

Larantoeka (Larantuka). Na het verlies van Solor in 1614 werd de nabijgelegen kustplaats Larantoeka in het uiterste oosten van Flores het nieuwe Portugese steunpunt in de regio, van waar uit later in de zeventiende eeuw het oostelijke deel van Timor onder controle werd gebracht. Dit aanzicht van Larantoeka, oorspronkelijk weer toegevoegd aan het verslag door Arnold de Vlaming van Outshoorn over de Timor-expeditie van 1656, werd naar alle waarschijnlijkheid in dat jaar in Batavia getekend op basis van een ter plaatse gemaakte schets.

Larantuka (Larantoeka). After the loss of Solor in 1614, the nearby coastal town of Larantuka at the extreme east of Flores became the new Portuguese base in the region, from which later in the seventeenth century the eastern part of Timor was brought under control. This view of Larantuka, originally again attached to Arnold de Vlaming van Outshoorn's report on the Timor expedition of 1656, was in all probability drawn in that year in Batavia on the basis of a sketch made on the spot.

blad 231 onder / sheet 231 below:

Mitchell Library / State Library of New South Wales, V8/TIMO/2.

[Anoniem, 1688] :
[Anonymous, 1688] :

[Veldslag op Roti bij de klip Lahay].

[Battle in Roti near the Lahay cliff].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42 x 54 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42 x 54 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Verso: Timor / afteeckeninge van de berghe / Laijhaij &a. / N° 7.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de letters A t/m W :
Explanations: [upper left] a key to the letters A to W :

A. De bergh klip Laj Haj met digt bos beset.
B. De rugh daar d dorp op leijd en ontoegankelijk is.
C. T Bergie aende oost kant wiens viet de zee bespoelt.
D. T Strand beset met tyfer boomen.
E. Den Zergt: Aldorp met sijn volck.
F. Den Zergt: Reinier wouchier met zijn volck.
H. Twee Comps marine onder Oosterbaan en Schouten.
G. Den luijtent: Joan: Fransz die met 18 Snaphanen ter loop graaffen valt.
Y. Den zergt: Joris Huissen die met zijn volck den luijt: volgde.
K. T Canon ende trom Mr: Jan van de Velde.
L. Stand plaads der Macassaren en baljers.
M. Vijands loop graven.
N. Ontoegankelijke valeij met digt bos beset.
O. Hoogh geborgte van waar de Timorese vrughteloos naden vijand schoten.
P. Vlugtende timoresen.
Q. Valeij met tijfer boomen beset.
R. Stand plaats van hier rontom t canon beset met Rottenesen voor den aenval.
S. Pagger bij ons na den aenal op geworpen.
T. Tent daarde oorlogs voor raat onder lagh.
V. Pagger van doorens voorde lens.
W. Gragt door de regen gemaackt.

Deze tekening, mogelijk naar een schets van de hand van de kapitein Joan Fransz, toont een veldslag bij de 'bergh Lahay' aan de noordkust van Roti in 1688 tussen compagniestroepen en Timorezen van Koepang enerzijds en de troepen van opstandige radja's van Roti met *Larantouqeiros* als bondgenoten aan de andere kant. Dit treffen markeerde de definitieve onderwerping van Roti aan de vorsten van Koepang en daarmee aan de Compagnie.

This drawing, possibly made from a sketch by captain Joan Fransz, shows the battle at the 'mountain of Lahay' on the north coast of Roti in 1688 between Company troops and Timorese from Kupang on the one side and the troops of the rebellious Rajas of Roti with *Larantouqeiros* as allies on the other. This clash marked the final subjection of Roti to the rulers of Kupang and thereby, as a consequence, to the Company.

De Molukken / The Moluccas / Maluku

(Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-19, II-20, II-21b, II-22, II-23, II-24, II-25, II-26a-d, II-27, II-28, II-29).

De Molukken (Maluku). De eilandenregio in de oostelijke Indische Archipel die tegenwoordig onder de verzamelnaam Molukken wordt begrepen, was in de VOC-tijd bestuurlijk verdeeld over drie gouvernementen, te weten Ternate, Amboina en Banda.

Het gouvernement Ternate, indertijd verwarrenderwijs ook vaak gouvernement der Molukken genoemd, omvatte in hoofdzaak de gebieden noordelijk en westelijk van Ceram onder oppergezag van de compagnie in het gelijknamige sultanaat, dat in zijn hoogtijdagen in de late zestiende eeuw reikte van Halmahera en de Minahasa in het noorden tot Ambon in het zuiden en van de oostkust van Celebes in het westen tot de Vogelkop van Nieuw-Guinea in het oosten. Naar de huidige geografische benamingen viel dit bestuursgebied in zijn meest uitgebreide vorm vanaf ca. 1680 ruwweg samen met de Noord-Molukken (Maluku Utara) plus het uiterste noordoosten van Celebes met voorliggende eilanden. Ternate was aanvankelijk een belangrijk productiegebied van kruidnagelen, maar had in de latere compagniestijd nauwelijks meer economische betekenis. Na ca. 1680 was de voornaamste taak van het VOC-bestuur hier in feite de handhaving van het productiemonopolie van kruidnagelen op de Ambonse Eilanden, via een gericht beleid tot uitroeiing van de kruidnagelcultuur binnen het eigen gouvernement. Na de inleidende overzichtskaarten van de Molukken als geheel op de bladen 232 t/m 240 komen de diverse eilanden in het gouvernement Ternate achtereenvolgens aan de orde op de bladen 241 t/m 265.

Het gouvernement Ambon of Amboina bestond in hoofdzaak uit de Ambonse Eilanden, dus Ambon, Haroekoe, Saparoea, Noesalaoet en enkele kleinere, plus Ceram en Boeroe, en kwam daarmee overeen met de regio die tegenwoordig bekend is als de Zuid-Molukken (Maluku Selatan). In omvang was het veel kleiner dan Ternate, maar na het feitelijk bereiken van het kruidnagelmonopolie omstreeks 1650 vormde het gouvernement Ambon bij uitstek het economische kerngebied van het compagniesbedrijf in de Archipel; vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw was vrijwel alle kruidnagelteelt onder strak compagniestoezicht

geconcentreerd op de vier Ambonse Eilanden. In het inleidende hoofdstuk is uitvoerig beschreven hoe deze situatie pas na tientallen jaren van strijd en vervolging werd bereikt, met als culminatie de bloedige onderwerping en gedeeltelijke ontvolking van de laatste 'opstandige' gewesten Hitoe op Ambon en Hoamoal in West-Ceram door Arnold de Vlaming van Outshoorn in de Grote Ambonse Oorlog van 1651-1656. In deze atlas is de cartografische nalatenschap uit de compagniestijd met betrekking tot het gouvernement Ambon samengebracht op de bladen 266 t/m 325.

In het derde gouvernement, bestaande uit de Bandaarchipel plus de Kai- en Aroe-eilanden en de Zuidooster- en Zuidwester-eilanden, waren nootmuskaat en foelie de essentiële handelsproducten voor de Compagnie. Het monopolie werd hier bereikt door de uiterst gewelddadige inbezitname van het hoofdeiland Lontor of Groot-Banda onder Jan Pietersz Coen in 1621, waarbij vrijwel de gehele inheemse bevolking omkwam of werd gedeporteerd, en de daarop volgende herinrichting van de eilanden in 'perken' voor de muskaatnotenteelt onder compagniestoezicht, waaraan in de inleiding eveneens uitgebreid aandacht is besteed. De bewaard gebleven kaarten, plattegronden en topografische tekeningen van het Gouvernement Banda uit de VOC-tijd zijn hier gereproduceerd op de bladen 326 t/m 358.

The Moluccas (Maluku). The island region in the eastern Malay Archipelago which is at present included under the collective term 'Moluccas' was in the time of the Company divided into three 'Governments', namely Ternate, Amboina and Banda. The Government of Ternate, at that time often confusingly also called the Government of the Moluccas, comprised principally the areas to the north and west of Ceram under the surpeme authority of the Company in the Sultanate of Ternate, which in its heydays in the late sixteenth century had extended from Halmahera and the Minahasa in the north to Ambon in the south, and from the east coast of Celebes in the west to the Bird's Head Peninsula of New Guinea in the east. Using the present geographical names, this area of rule in its most extensive form from about 1680 coincided roughly with the North Moluccas (Maluku Utara), plus the extreme north-east of Celebes with outlying islands. Ternate was initially an important area for the production of cloves, but in the later Company period scarcely had any other that strategic significance. After about 1680 the main task of the Company rule here was in fact maintaining the monopoly on the production of cloves in the Ambon Islands, by means of a specific policy of eradicating the growing of cloves within its own area. Following the introductory general maps of the Moluccas as a whole on sheets 232 to 240, the various islands in the government of Ternate are dealt with in succession on sheets 241-265.

The Government of Ambon or Amboina consisted essentially of the Ambon Islands, namely Ambon, Haruku, Saparua, Nusalaut and several smaller ones, plus Ceram and Buru, and in this way coincided with the region at present known as the South Moluccas (Maluku Selatan). It was much smaller in extension than Ternate, but after the monopoly on cloves had been imposed in practice by about 1650 the Government of Ambon formed the core area of the Company's business in the Archipelago. From the second half of the seventeenth century almost all the cultivation of cloves was concentrated on the four Ambon Islands under strict Company supervision. In the introductory chapter an extensive description has been given of how this situation was only achieved after decades of fighting and persecution, culminating in the bloody conquest and partial depopulation of the last of the 'rebellious' areas of Hitu on Ambon and Hoamoal on West Ceram by Arnold de Vlaming van Outshoorn in the Great Ambon War of 1651-1656. The cartographic legacy from the time of the Company relating to the government of Ambon has been brought together on sheets 266 to 325 in this Atlas.

In the third government, consisting of the Banda Archipelago plus the Kai and Aru Islands and the South-East and South-West Islands, nutmeg and mace were the essential items of trade for the Company. Its monopoly here was achieved by the exceedingly violent seizure of the main island of Lontor or Greater Banda under Jan Pietersz Coen in 1621, whereby practically the whole indigenous population was killed or deported. This was followed by the reorganization of the islands into *perken* (enclosures, private plantations) for the cultivation of nutmeg under Company supervision, which has also been given extensive attention in the introduction. The maps, ground-plans and topographical drawings of the Government of Banda preserved from the VOC time are reproduced here on sheets 326 to 358.

blad /sheet 232:

Maritiem Museum Rotterdam, Corpus Christi Collectie, K 4068.

[Anoniem, 1660-1685] :
[Anonymous, 1660-1685] :

[Kaart van de Oostelijke Indische Archipel].

[Chart of the Eastern parts of the Malay Archipelago].

Schaalstok van 30 Duijtsche Mijlen vijfthien voor grd =
[ca. 1 : 1.899.300].
Scale-bar of *30 Duijtsche Mijlen vijfthien voor grd* =
[approximately 1 : 1,899,300].

1 kaart : ms op perkament, gekleurd, 83,5 x 96 cm.
1 map : ms on vellum, coloured, 83.5 x 96 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

blad / sheet 233:

Nationaal Archief, 4.VELH 238.

[Anoniem], 1722 :
[Anonymous], 1722 :

Het Oostelijke & Zuidelijke gedeelte van Indien, volgens een kaart daarvan gemaakt A:o 1722.

The Eastern & Southern parts of the Indies, according to a chart of the same drawn A:o 1722.

Schaalstok van 30 Duitse Mijlen 15 in een Graad =
[ca. 1 : 480.000].
Scale-bar of *30 Duitse Mijlen 15 in een Graad* =
[approximately 1 : 480,000].

1 kaart : ms op papier, 78 x 94 cm.
1 map : ms on paper, 78 x 94 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Beide kaarten op de bladen 232-233 bieden een overzicht van de Molukken en de omringende delen van de oostelijke Indische Archipel, weergegeven respectievelijk omstreeks 1660-1685 en in 1722. De datering van de oudste kaart is onder meer gebaseerd op het ontbreken van de Golf van Tomini aan de oostkust van Celebes, die in 1682 in kaart werd gebracht door Jan van der Wall (blad 207). In de andere kaart zijn de Radja Ampat-eilanden westelijk van de Vogelkop van Nieuw-Guinea ingetekend volgens de resultaten van de expeditie van 1705, maar het eiland Peleng in de Banggai-archipel voor de oostkust Celebes is nog altijd foutief aangegeven als twee afzonderlijke eilanden, 'Oubij' en 'Banggay' (bladen 202-205).

Both maps on sheets 232-233 offer an overview of the Moluccas and the surrounding parts of the eastern Malay Archipelago, depicted in about 1660-1685 and 1722 respectively. The dating of the older map is based among other things on the omission of the Gulf of Tomini on the east coast of Celebes, which was charted by Jan van der Wall in 1682 (sheet 207). On the other map, the Raja Ampat Islands to the west of the Bird's Head Peninsula of New Guinea have been drawn in according to the results of the expedition of 1705, but the island of Peleng in the Banggai Archipelago off the east coast of Celebes is still wrongly shown as two islands, *Oubij* and *Banggay* (sheets 202-205).

234

bladen / sheets 234-239:

Nationaal Archief, 4.VELH 239A-F.

[Anoniem, ca. 1750] :
[Anonymous, c. 1750] :

[Kaart van de Oostelijke Indische Archipel].

[Chart of the Eastern parts of the Malay Archipelago].

Schaal aangegeven in breedtegraden = [ca. 1 : 966.200].
Scale indicated in degrees latitude = [approximately 1 : 966,200].

1 kaart in 6 delen : ms op papier, elk 60 x 111 cm.
1 kaart in 6 delen : ms on paper, each 60 x 111 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Deze grote overzichtskaart van de oostelijke Indische Archipel in oorspronkelijk acht delen (de twee noordelijkste ontbreken) toont voornamelijk het verloop van de kusten en is vooral met betrekking tot Celebes vrij nauwkeurig. Bij Maros in Zuid-Celebes is op kaart A een versterking afgebeeld, het in 1740 gebouwde fort Valkenburg (of Valckenburg), en op kaart E wordt bij Boeton de plaats aangeduid waar het schip *Nieuwerkerk* in 1748 verongelukte. Op grond van dit laatste jaartal kan de kaart als geheel ruwweg omstreeks het midden van de achttiende eeuw worden gedateerd. De afzonderlijke bladen sluiten niet overal precies aan, hetgeen doet vermoeden dat de huidige bladindeling mogelijk niet origineel is; wellicht is men dan bij het latere verknippen niet zorgvuldig te werk gegaan. Zie ter vergelijking de oudere overzichtskaarten van de Grote Oost op de bladen 148-153.

This large general map of the eastern Malay Archipelago in eight parts (the two northernmost are missing) shows mainly the outline of the coasts and in particular with reference to Celebes is quite accurate. On map sheet A a fort has been shown near Maros in South Celebes. This is Fort Valkenburg (or Valckenburg), built in 1740. On map sheet E the place where the ship *Nieuwerkerck* was lost in 1748 is shown near Buton. On the basis of the latter year, the map in its entirety can roughly be dated to the middle of the eighteenth century. The separate sheets do not join exactly everywhere; this raises the suspicion that the present division is possibly not the original one and may rather be due to careless cutting up at some later date. See for a comparison the older general maps of the eastern islands in the Archipelago on sheets 148-153.

blad / sheet 234:

Nationaal Archief, 4.VELH 239D.

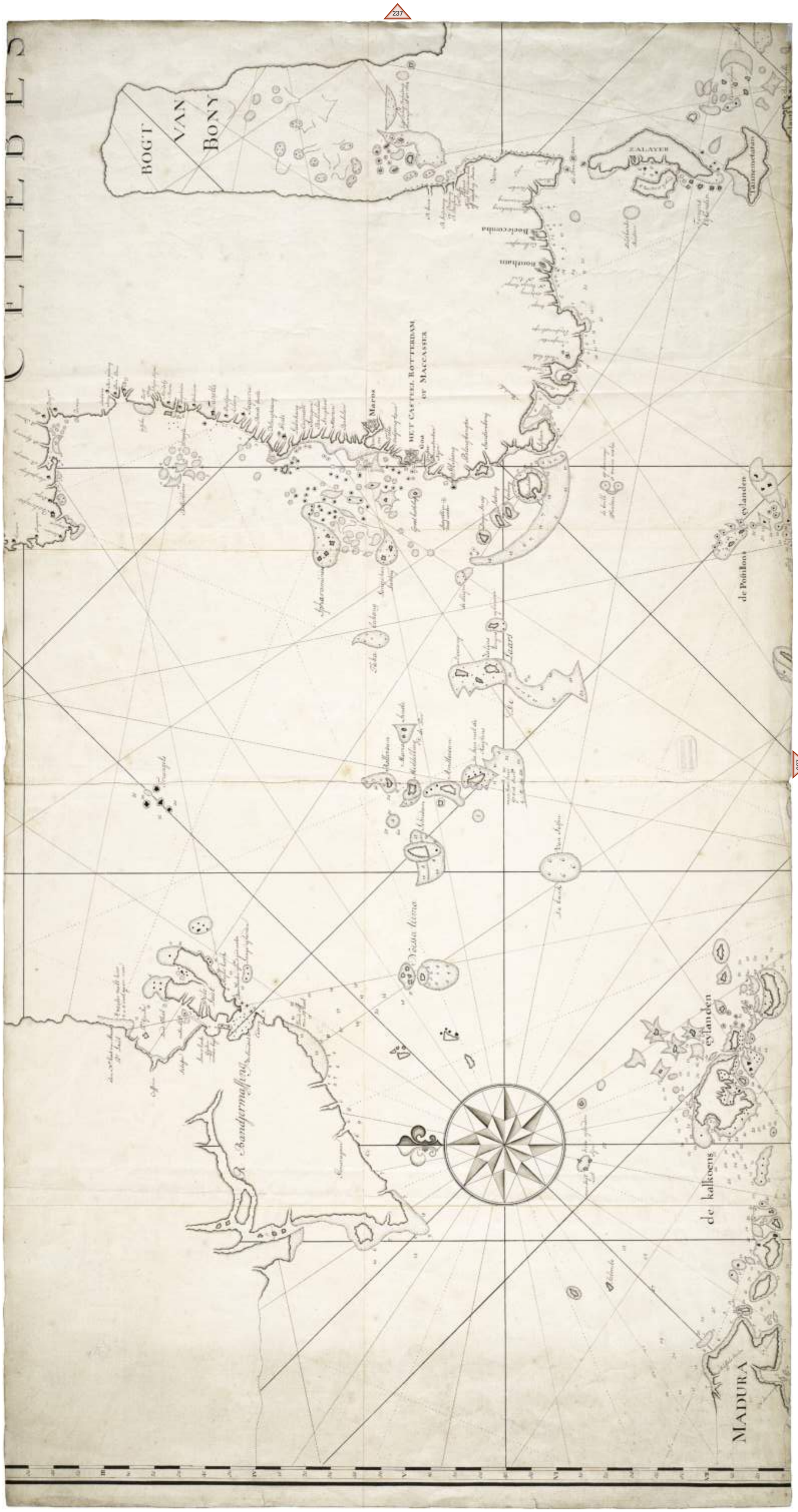
237
238
E, L, E, D, E, S
BOGT
VAN
BONY
Z. ALAYER
Tanimodalas
Beelecomba
Roetabun
Marros
HET CASTEEL ROTTERDAM
OP MACCASSER
Pulo Tikus
Pulo Kambing
Pulo Kambing
Pulo Kambing

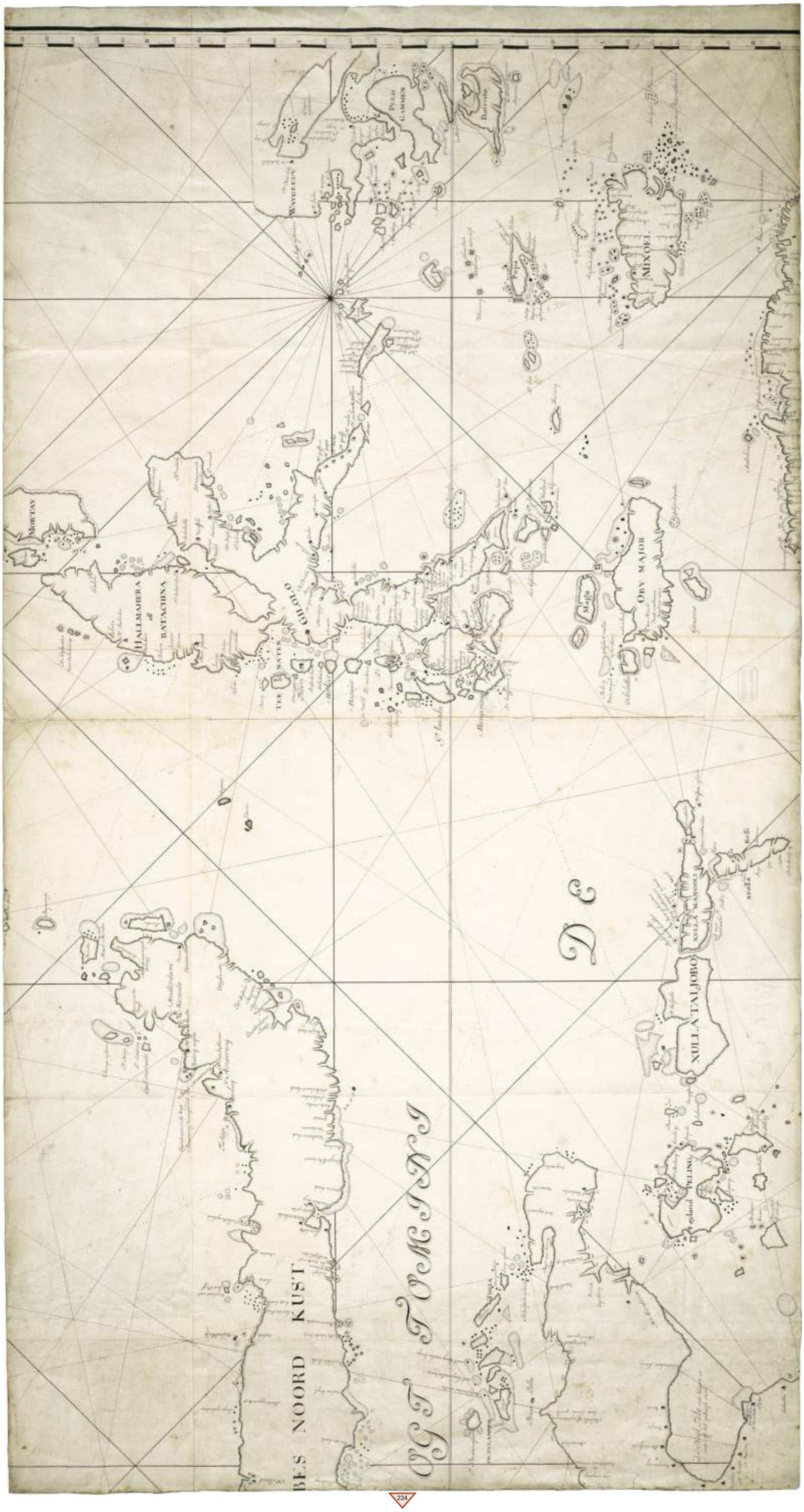

blad / sheet 236:

Nationaal Archief, 4.VELH 239F.

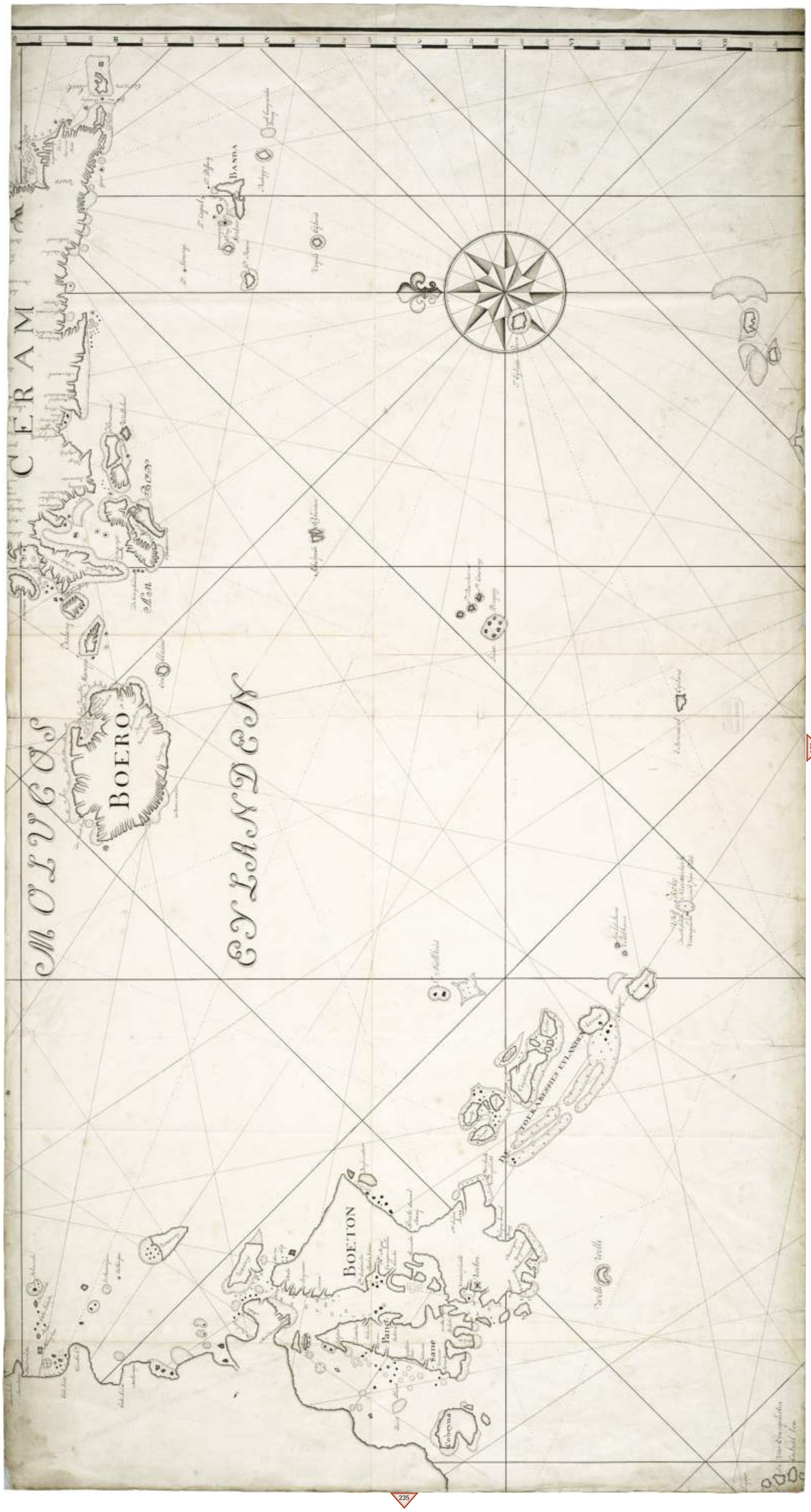
MOLUCCOS
EYLANDEN
BOERO
BANDA
BOETON
Pans
Sanie
Ceram
Laut
Gilolo
Batjan
Obi
Tidore
Ternate
Makian
Moti
Machian
Kaioa
Amboina
Seram
Celebes
Buton
Flores
Timor
Solor
Sandelhout
Timorlaut
Aroe
Tenimber
Key
Banda
Gunong Api
Nila
Teor
Manipa
Ambelau
Buro
Kelang
Bonoa
Sula
Xulla
Mangoli
Taliabo
Peleng
Banka
Bali
Lombok
Sumbawa
Java
Sumatra
Borneo
Celebes
Molucca Passage
Straat Macassar
Straat Banka
Straat Sunda
Straat Lombok
Straat Flores
Straat Timor
Straat Solor
Straat Pitt
Straat Bouton
Straat Salayer
Straat Bouton

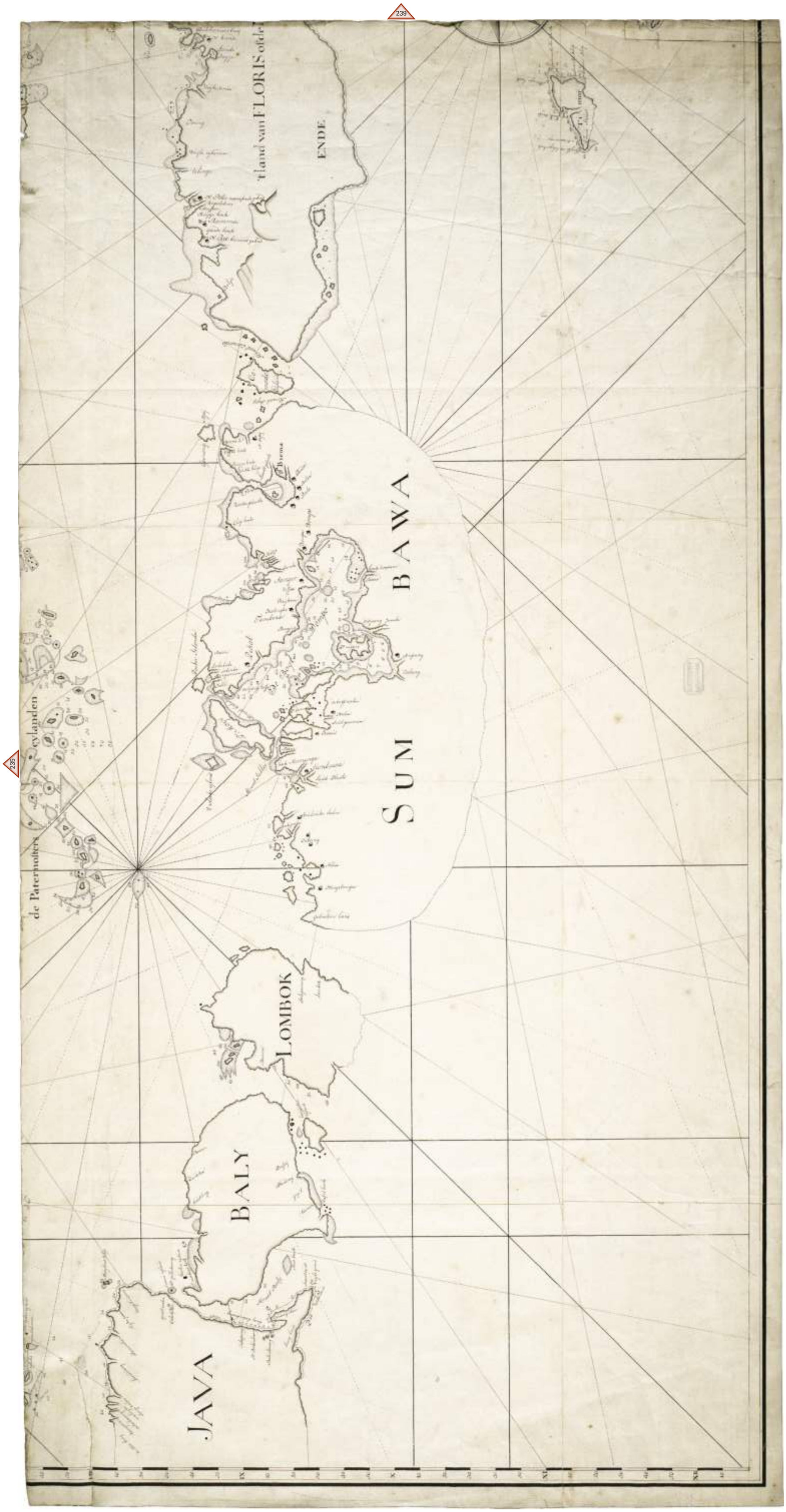

blad / sheet 238:

Nationaal Archief, 4.VELH 239B.

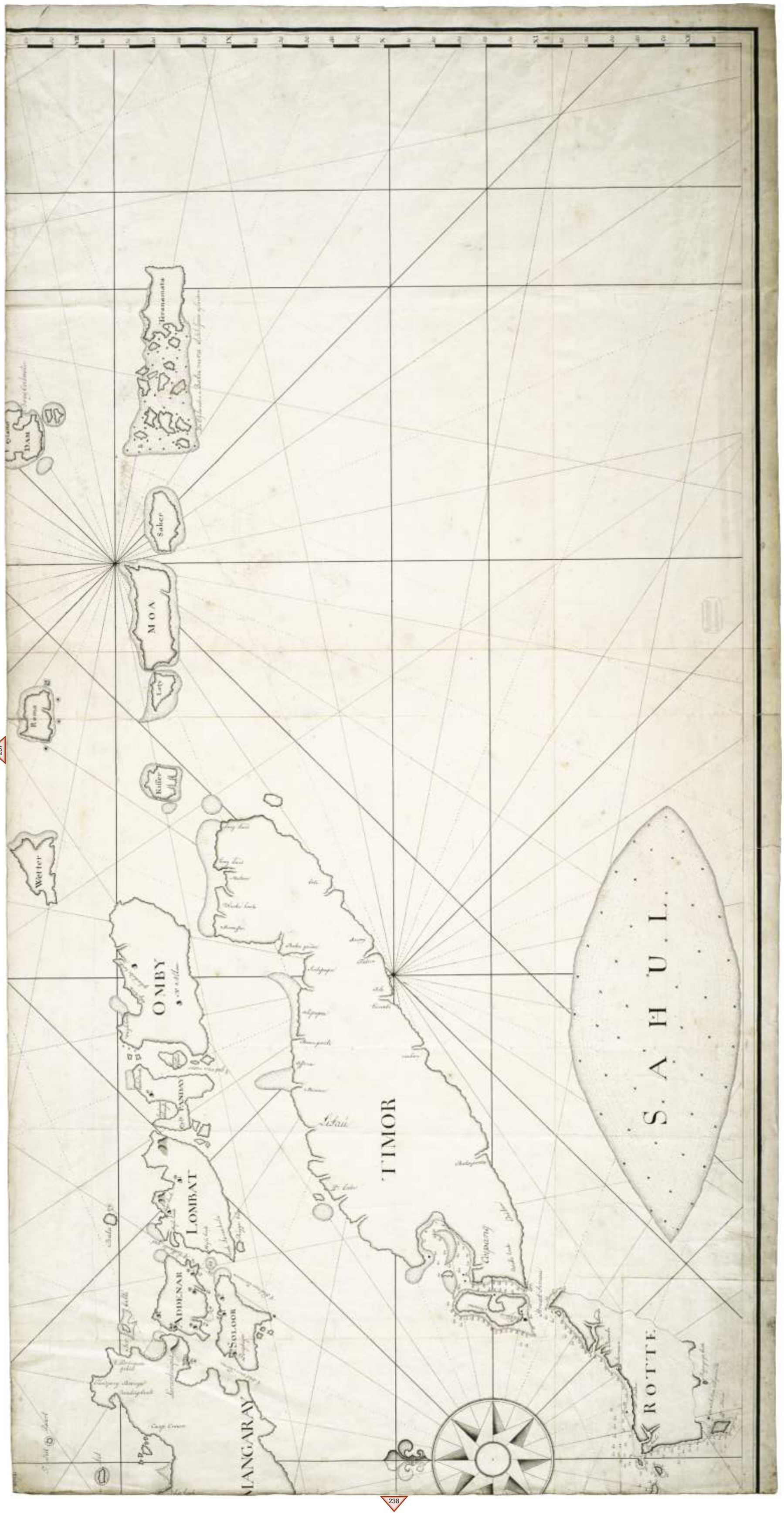

blad / sheet 239:

Nationaal Archief, 4.VELH 239B.

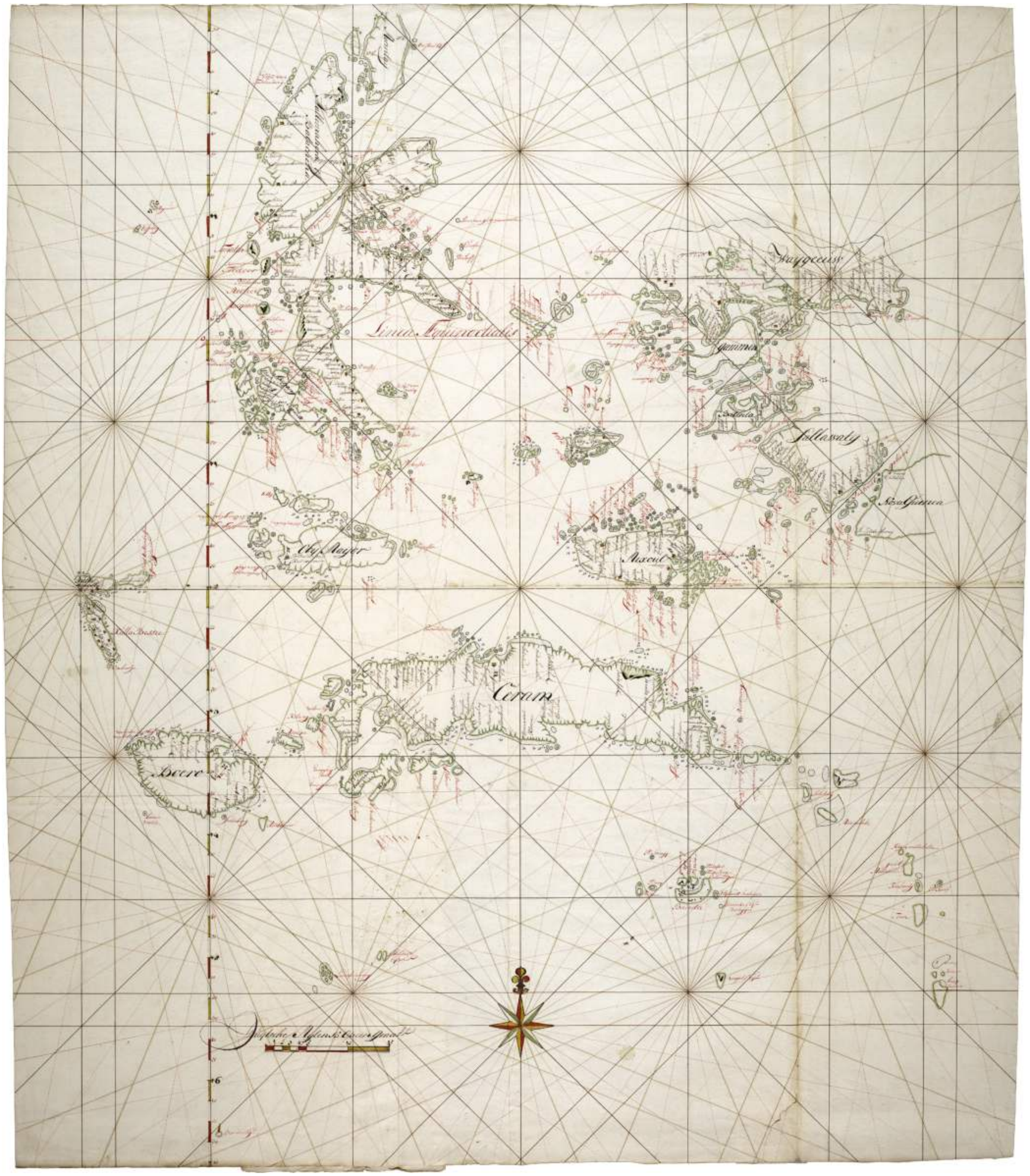

blad / sheet 240:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.1.16.

[Gerrit de Haan, 1760] :

[Ternaten, Amboina en Banda].

[Ternate, Ambon and Banda].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen 15 op een Graadt = [ca. 1 : 967.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen 15 op een Graadt* = [approximately 1 : 967,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 107,5 x 94 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 107.5 x 94 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

In deze overzichtskaart uit het eerste deel van de *Ligtende zeefakkel* toont Gerrit de Haan de drie gouvernementen in de Molukken vrijwel compleet; alleen de Minahasa met voorliggende eilanden en de Zuidwester- en Zuidoosteilanden ontbreken. De Haans aansluitende kaart op grotere schaal van alleen het kerngebied van het gouvernement Ternate, de zogeheten Ternaatse of Ternataanse Eilanden, is gereproduceerd op blad 243.

On this general map from the first volume of the *Ligtende zeefakkel* Gerrit de Haan shows the three governments in the Moluccas almost in their entirety; only the Minahasa with outlying islands and the South-West and South-East Islands are missing. De Haan's adjoining chart to a larger scale of only the core area of the Government of Ternate, the so-called Ternate Islands, is reproduced on sheet 243.

blad / sheet 241:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 006-14-013.

[Anoniem, 1680-1700] :
[Anonymous, 1680-1700] :

[Kaart van de Ternataanse Eilanden en de westkust van Halmahera].

[Map of the Ternate Islands and the west coast of Halmahera].

Schaalstok van 7 Duytsche Mijlen 15 voor Een Graadt = [ca. 1 : 275.000].
Scale-bar of *7 Duytsche mijlen 15 voor een Graadt* = [approximately 1 : 275,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 72 x 100 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 72 x 100 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Ternataanse Eilanden. Binnen het gouvernement Ternate of der Molukken werd het kerngebied in de compagniestijd afzonderlijk benoemd als de Ternataanse of Ternaatse Eilanden, bestaande uit Ternate, Tidore, Moti, Makian, Batjan, Kasiroeta, Mandioli en diverse kleinere, onderhorige eilanden. Ook Halmahera of Gilolo (Djailolo) werd er vaak toe gerekend, maar Obi met zijn neveneilanden Bisa, Obi Latoe, Tapat en Gomoemoe (bladen 204-205) doorgaans niet, evenmin als Morotai, waarmee de Compagnie geen wezenlijke bemoeienis had. De eilanden stonden vanouds formeel onder gezag van vier hoofdvorsten, die van Ternate, Tidore, Gilolo en Batjan, maar sinds de late zestiende eeuw was het sultanaat Ternate veruit dominant in de Molukken. Na het vertrek van de Spanjaarden van Tidore in 1663 en de volledige onderwerping van Ternate in 1682 kwamen de Ternataanse Eilanden ook formeel geheel onder oppergezag van de Compagnie; *de facto* bestond deze situatie al enkele tientallen jaren eerder. Dit weerhield de sultans van Ternate en Tidore, vanouds rivalen in de strijd om de

(vervolg op pag. 242 / continued on p. 242)

Sumatra
Java
Borneo
Celebes
Moluccas
Philippines
Malacca
Siam
Cochin China
Tonquin
Japan
Formosa
Pegu
Arracan
Bengal
Coromandel
Ceylon
Malabar
Canara
Goa
Persia
Arabia
Mecca
Red Sea
Abyssinia
Madagascar
Mozambique
Sofala
Natal
Cape of Good Hope
Terra Australis
Nova Guinea
Solomon Islands
New Britain
New Ireland
Admiralty Islands
Carolina Islands
Marianne Islands
Pelew Islands
Gilolo
Timor
Banda
Amboina
Ternate
Tidore
Celebes
Mindanao
Luzon
Borneo
Java
Sumatra
Nicobar Islands
Andaman Islands
Maldive Islands
Laccadive Islands
Socotra
Ormus
Mocha
Aden
Babelmandel
Suez
Cairo
Alexandria
Tripoli
Tunis
Algiers
Fez
Morocco
Canary Islands
Cape Verde Islands
Madeira
Azores
Bermudas
Hudson's Bay
Greenland
Iceland
Spitzbergen
Nova Zembla
Lapland
Finland
Sweden
Norway
Russia
Tartary
China
Great Wall of China
Sunda Straits
Malacca Straits
Straits of Gibraltar
Straits of Magellan
Straits of Le Maire
Straits of Anian
Straits of Davis
Straits of Hudson
Straits of Forbisher
Straits of Labrador
Straits of Belle Isle
Straits of Dover
Straits of Babelmandel
Straits of Ormus
Straits of Sunda
Straits of Malacca
Straits of Banda
Straits of Timor
Straits of Gilolo
Straits of Celebes
Straits of Mindanao
Straits of Luzon
Straits of Borneo
Straits of Java
Straits of Sumatra
Straits of Nicobar
Straits of Andaman
Straits of Maldive
Straits of Laccadive
Straits of Socotra
Straits of Ormus
Straits of Mocha
Straits of Aden
Straits of Babelmandel
Straits of Suez
Straits of Cairo
Straits of Alexandria
Straits of Tripoli
Straits of Tunis
Straits of Algiers
Straits of Fez
Straits of Morocco
Straits of Canary Islands
Straits of Cape Verde Islands
Straits of Madeira
Straits of Azores
Straits of Bermudas
Straits of Hudson's Bay
Straits of Greenland
Straits of Iceland
Straits of Spitzbergen
Straits of Nova Zembla
Straits of Lapland
Straits of Finland
Straits of Sweden
Straits of Norway
Straits of Russia
Straits of Tartary
Straits of China
Straits of Great Wall of China

(vervolg van pag. 240 / continued from p. 240)

inheemse hegemonie over de eilanden, echter ook nadien niet van hun voortdurende onderlinge conflicten over de wederzijdse gebiedsaanspraken op Halmahera, waarbij de Compagnie tegen haar wil steeds weer betrokken raakte (blad 260). De bladen hierna t/m 243 tonen enkele overzichtskaarten van de Ternataanse Eilanden uit de late zeventiende en de achttiende eeuw, waarna elk der eilanden afzonderlijk aan de orde komt. De hier gereproduceerde kaart komt sterk overeen met een uitsnede uit die van de Ternataanse Eilanden in de atlas van Isaak de Graaf (Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-28), die op zijn beurt was afgeleid van een kaart door Pieter Stippert op basis van opnamen in de jaren 1680-1682. Deze deelkaart is wellicht eveneens van zijn hand, of anders een kopie van zijn werk.

Ternate Islands. Within the Government of Ternate or of the Moluccas, in the time of the Company the core area was named separately the Ternate Islands, consisting of Ternate, Tidore, Moti, Makian, Bacan, Kasiruta, Mandioli and various other dependent islands. Halmahera or Gilolo (Jailolo) was also often included, but generally not Obi and its subsidiary islands, Bisa, Obi Latu, Tapat and Gumumu (sheets 204-205), any more than Morotai, where the Company in fact had no concerns. Of old the islands were formally under the authority of the four main rulers, those of Ternate, Tidore, Makian and Bacan, but from the late sixteenth century the Sultanate of Ternate was by far the dominant one in the Moluccas. Following the Spanish departed from Tidore in 1663 and the complete conquest of Ternate in 1682, the Ternate Islands came under the sovereignty of the Company formally as well; *de facto* this situation has already applied several decades earlier. However, even after this time this did not restrain the Sultans of Ternate and Tidore, who has always been rivals in the struggle for the indigenous hegemony over the islands, from their constant conflicts over mutual claims to Halmahera, in which the Company time and again became involved against its will (sheet 260). The sheets up to 243 show several general maps of the Ternate Islands from the late seventeenth and eighteenth centuries, after which each of the islands is treated separately. The chart reproduced on sheet 241 agrees closely with a section from the map of the Ternate Islands in the atlas of Isaak de Graaf (Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, II-28), which in turn was derived from a map by Pieter Stippert on the basis of surveys in 1680-1682. The one shown here is perhaps likewise by him, or else a copy of his work.

blad / sheet 242:

Nationaal Archief, 4.VEL 474.

[Anoniem, ca. 1700] :
[Anonymous, c. 1700] :

[Kaart van de Ternataanse Eilanden en Halmahera].

[Chart of the Ternate Islands and Halmahera].

Schaalstok van 10 Duijtsche Mijllen 15 Voor Een Graadt = [ca. 1 : 288.600].
Scale-bar of *10 Duijtsche Mijllen 15 Voor Een Graadt* = [approximately 1 : 288,600].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 88,5 x 177 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 88.5 x 177 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

blad / sheet 243:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.1.15.

[Gerrit de Haan, 1760] :

[De Ternaatse Eijlanden in 't groot].

[The Ternate Islands to a large scale].

Schaalstok van 5 Duijtsche Mijlen 15 op een graadt = [ca. 1 : 274.400].
Scale-bar of *5 Duijtsche Mijlen 15 op een graadt* = [approximately 1 : 274,400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 72 x 102,5 cm
1 map : ms on paper, coloured, 72 x 102.5 cm

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Deze kaart van Gerrit de Haan uit zijn *Ligtende zeefakkel* geeft op een grotere schaal dan zijn overzichtskaart op blad 240 de 'Ternaatse Eijlanden' in engere zin weer, dus zonder Halmahera. Van dat eiland is alleen de zuidwestelijke arm, het schiereiland Weda, weergegeven, dat deel uitmaakte van het sultanaat Tidore.

This map by Gerrit de Haan from his *Ligtende zeefakkel* shows the Ternate Islands in a restricted sense, that is without Halmahera, to a larger scale than his general map on sheet 240. It shows only the south-western arm of Halmahera, the Weda Peninsula, which constituted part of the Sultanate of Tidore.

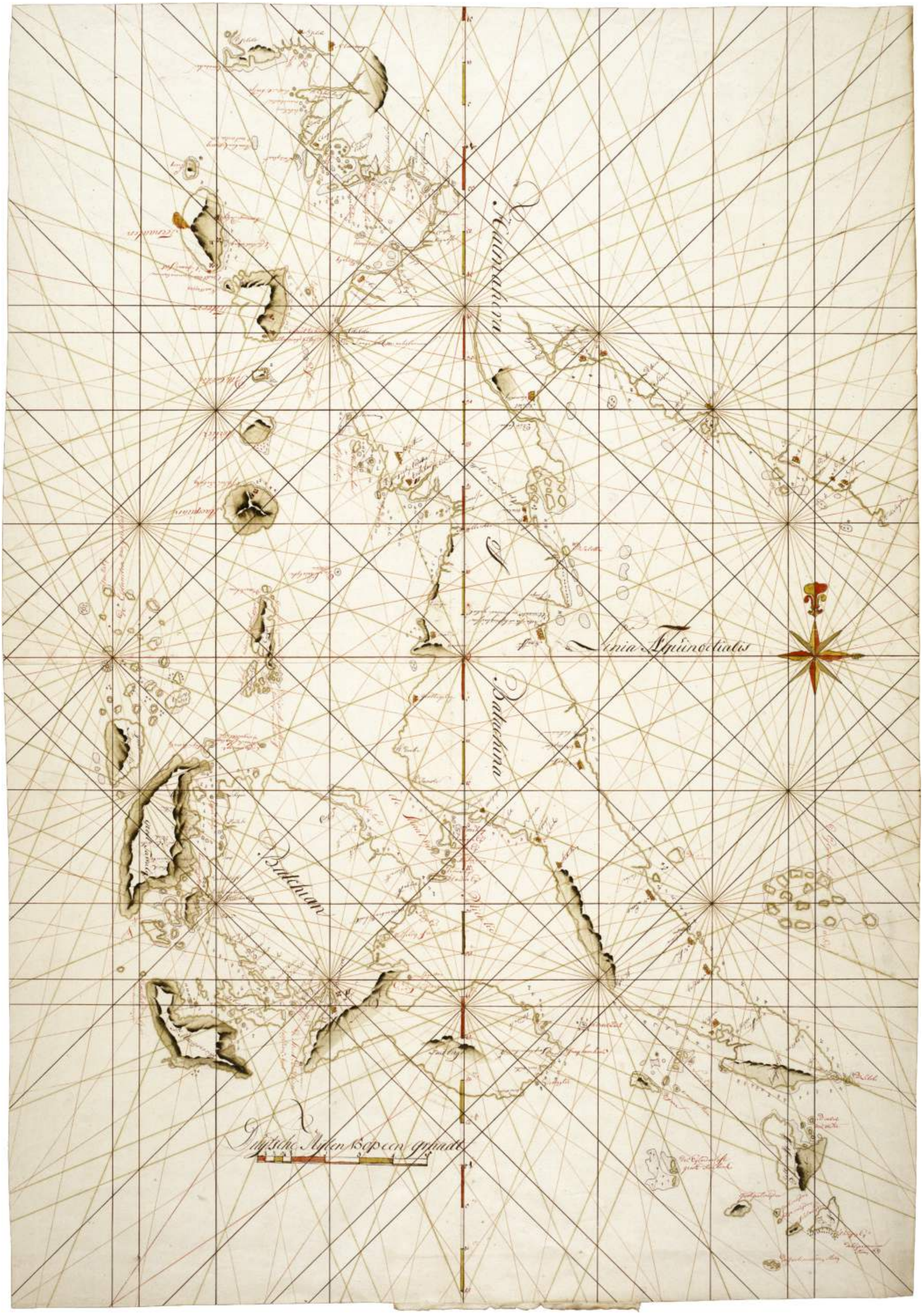
Linia Æquinoctialis
Pulchrum
Batachina
Insulæ Japon: gyganteæ

blad / sheet 244:

Nationaal Archief, 4.VELH 554.

Naar het origineel van den / Kapitein Ingenieur Brouwer, / geteekend bij de Directie / der Fortificatiën door / Tamin / November 1823 :
From the original of the / Captain-Engineer Brouwer, / drawn at the Direction / of the Fortifications by / Tamin / November 1823 :

[Kaart van het eiland Ternate].

[Map of the island of Ternate].

Schaalstok van 500 Rh.e Roeden = [ca. 1 : 14.200].
Scale-bar of *500 Rh.e Roeden* = [approximately 1 : 14,200].

1 kaart : ms op papier, 61 x 99 cm.
1 map : ms on paper, 61 x 99 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Ternate. Van het eilandje Ternate zelf zijn uit de compagniestijd geen grootschalige overzichtskaarten in manuscriptvorm bewaard gebleven. De hier getoonde kaart werd in 1823 vervaardigd, maar geeft in hoofdzaak nog dezelfde situatie aan als in de laatste jaren van compagniesbewind. Aangeduid zijn onder meer de hoofdvestiging met Kasteel Oranje aan de oostkust, het fortje Toloeko of Hollandia ten noorden daarvan, het 'oude Spaansche Fort' te Gam Lamo aan de zuidwestkust, en het fortje Kajoe Merah aan de zuidpunt.

Ternate. Of the island of Ternate itself no large-scale overview maps in manuscript form have been preserved from the time of the Company. The map shown here was produced in 1823, but in the main still indicates the same situation as in the last years of Company rule. It shows such features as the main settlement with Oranje Castle on the east coast, the little fort of Toluko or *Hollandia* to the north of it, the 'old Spanish fort' at Gam Lamo on the south-west coast, and the little fort of Kayu Merah at the southern point.

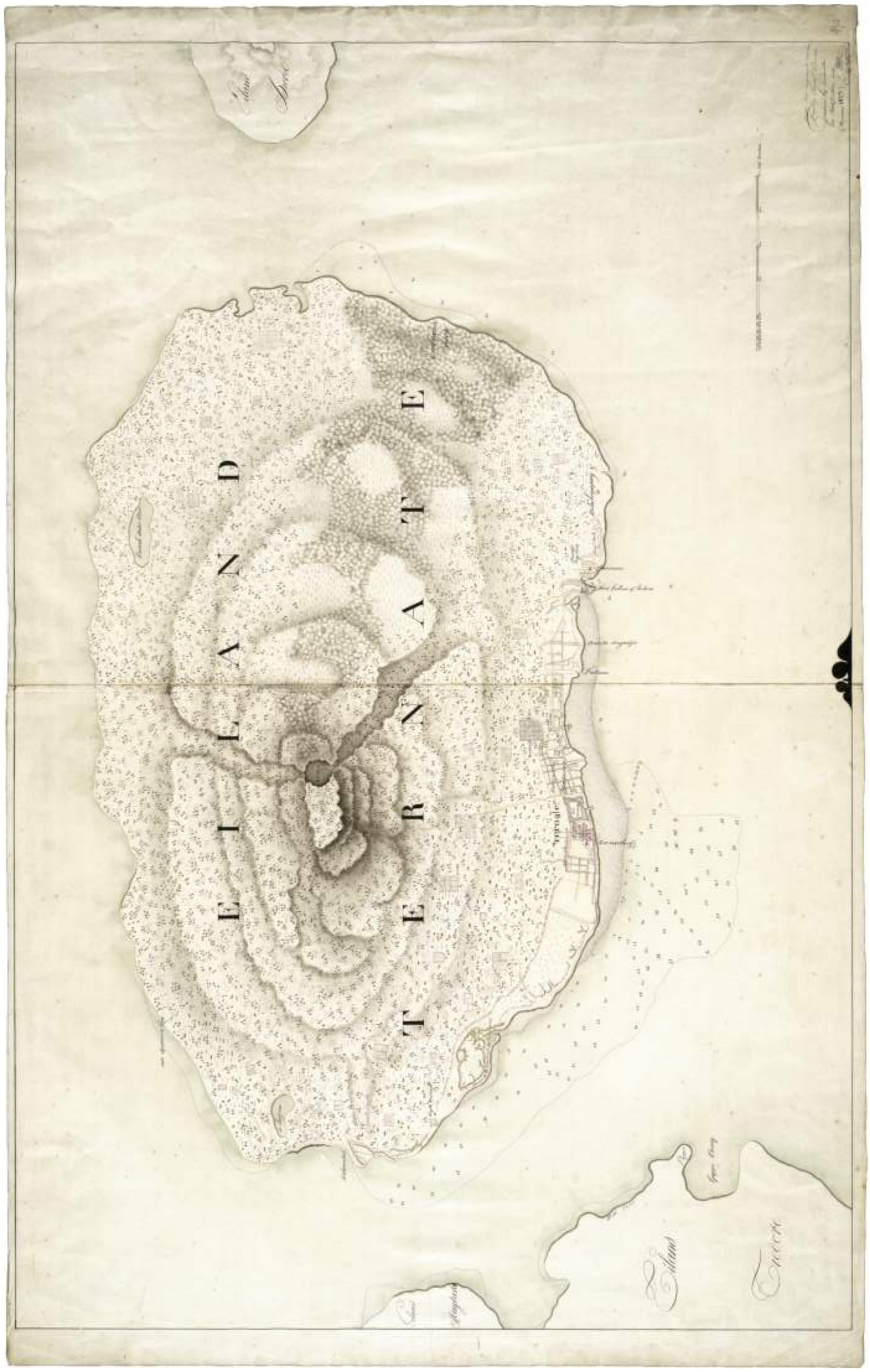

blad 245 boven / sheet 245 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 43:53.

Amstelodami. / Guiljelmus Blaeuw / excudit, [ca./c. 1630] :

Moluccae / Insulae / Celeberrimae.

De Befaamde / Molukse Eilanden.

The Famous / Moluccan / Islands.

[inzetkaart / inset map]

[Bachian I.].
[Het Eiland Batjan].
[Batjan Island].

Schaalstok van 2 Milliaria Germanica communia = [ca. 1 : 224.500].
Scale-bar of *2 Milliaria Germanica communia* = [approximately 1 : 224,500].

1 kaart + 1 inzetkaart : kopergravure op papier, gekleurd, 37,5 x 49 cm.
1 map + 1 inset map : copper-plate engraving on paper, coloured, 37.5 x 49 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [inzetkaart] een inschrift :
Explanations: [inset map] an inscription :

Tabellum hanc seorsim adiunximus ex qua / Insula Bachian quae hac tabula comprehendi / nequiebat ob oculos ponitur.

Op deze vroege kaart door Willem Blaeu van omstreeks 1630 zijn de diverse fortjes op de Noord-Molukse eilanden afgebeeld, van waaruit de Compagnie haar monopolie op de handel in kruidnagelen trachtte te handhaven. Op Ternate ziet men op de zuidwesthoek het Spaanse 'Gammelamme' (Gam Lamo) en aan de oostkust het Nederlandse fort in 'Malayo', dat in 1607 werd begonnen op de fundamenten van een ouder Ternataans of Portugees fort en later de naam Kasteel Oranje of Orangie kreeg. Iets verder noordwaarts ligt het fortje Hollandia bij 'Talucco' (Toloeko), dat in 1610 werd gesticht, en helemaal op de noordpunt 'Tacomma' (Takomi) met het fort Willemstad. Niet afgebeeld is het in 1609 opgerichte fortje Kalamata, dat al in 1625 weer werd afgebroken. Het zuidelijke buureilandje Tidore toont de naam 'Marieco' (Mareko), een Spaans fort dat in 1613 werd ingenomen door compagniestroepen onder leiding van de eerste gouverneur-generaal Pieter Both. Op het eilandje 'Timor alijs Motir' (Moti) kwam in 1609 het driehoekige fort Nassau tot stand, dat echter in 1625 eveneens weer werd geslecht. Makian was aan de noordoostzijde sterk verdedigd door het in 1612 gebouwde hoofdfort Mauritius, ook 'Gnofficquia' (Ngofakiaha of Ngofakioha) genoemd. Aan de westkust was hier verder het fort De Zeven Provinciën (Provintiën) in Tafasoha, een Spaans fort dat in 1608 was veroverd en omstreeks 1627 werd verbouwd, en aan de zuidkant lag het fort 'Tabillola' (Tabelole) uit ca. 1612, dat in 1636 werd verbouwd en in 1660 weer verlaten. Op het eiland Batjan ten slotte werd het Spaanse fort, dat in 1609 in Nederlandse handen kwam, versterkt met vier bolwerken en hernoemd tot Barneveld.

On this early map by Willem Blaeu from about 1630 the various little forts in the North Moluccas are shown. From here the Company attempted to impose its monopoly on the trade in cloves. On Ternate one can see on the south-west corner the Spanish *Gammelamme* (Gam Lamo), and on the south-eastern point the Dutch fort in *Malayo*, which was begun in 1607 on the foundations of an older Ternatan or Portuguese fort and later got the name *Kasteel Oranje* or *Orangie*. Somewhat further to the north there lies the little fort of *Hollandia* near Talucco (Toluko) that was founded in 1610, and right at the northern point *Tacomma* (Takomi) with the fort *Willemstad*. The little fort of Kalamata, set up in 1609 but already demolished again in 1625, is not shown. The neighbouring island on the south, Tidore, shows the name *Marieco* (Mareko), a Spanish fort that was captured in 1613 by Company troops under the command of the first Governor-General, Pieter Both. On the little island of 'Timor alias Motir' (Moti) the triangular fort *Nassau* was built in 1609, but this too was demolished in 1625. On the north-east side Makian was strongly defended by the main fort of *Mauritius* built in 1612 and also called *Gnofficquia* (Ngofakiaha or Ngofakioha). Moreover, on the west coast there was the fort *De Zeven Provinciën* (or *Provintiën*) in Tafasoha, a Spanish fort that was captured in 1608 and renovated in about 1627, and on the southern side there lay the fort *Tabillola* (Tabelole) from about 1612, which was renovated in 1636 and abandoned in 1660. And finally on the island of Bacan the Spanish fort that had fallen into Dutch hands in 1609 was reinforced with four bastions and renamed *Barneveld*.

blad 245 onder / sheet 245 below:

Nationaal Archief, 1.04.01 136 fols. 100V-101R.

[Joris Joostensz Laerle, 1602] :

Het eylandt van Ternate / leyt 40 minuten by noorden / de linie Aequinoctiael.

The island of Ternate / lies 40 minutes north of / the Equator.

Schaalstok van Een halue duijtsche mijle = [ca. 1 : 52.700].
Scale-bar of *Een halue duijtsche mijle* = [approximately 1 : 52,700].

1 kaart : ms op papier, 31,5 x 39,5 cm.
1 map : ms on paper, 31.5 x 39.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de letters A t/m P :
Explanations: [upper left] a key to the letters A to P :

A. Is een eylandeken int gadt liggende, dwelck de reede maeckt.
B. De reede daer de schepen liggen.
C. Den bergh van Ternate.
D. De stadt Ternate.
E. De haven, daer de schuyten ende praeuwen incomen.
F. Een put daermen water haelt.
G. Een stedeken Malaya genaemt.
H. Een eylant Hiri genaempt.
I. Het eylant Gilolo.
K. Het eylant Tydor.
L. Den bergh van Tydore.
M. Een stedeken Telligama genaempt daer ons volck varsch water haelde.
N. De varsche riviere.
O. Het schip van de Magellaensvaerders aldaer aen den coninck vercovht.
P. T Casteel van den coninck.

[rechts] een inschrift :
[rechts] an inscription :

Dit is het lant van Giloloe, ende leijt soo verde van Ternate alsmen schier sien mach, ende is hooghlandt, ende verthoont hem op dese onderste / manier.

Laerle tekende dit kaartje begin 1602 aan boord van het schip *Gelderland*. De 'stadt Ternate' is Gam Lamo aan de westkust, waar destijds de sultan van Ternate resideerde en een paar bemanningsleden van het gestrande schip de *Hendrick Frederik* van de vloot van Olivier van Noort werden aangetroffen. Het wrak van deze 'Magellaensvaerders' is aangegeven bij de letter O aan de andere kant van het eiland. Zie ook de tekening op de bladen 246-247 boven.

Laerle drew this little map during the Fifth Fleet at the beginning of 1602 on board the ship *Gelderland*. The *stadt Ternate* (town of Ternate) is Gam Lamo on the west coast, where at that time the Sultan of Ternate resided and a few crew members of the stranded ship *Hendrick Frederick* from Olivier van Noort's fleet were found. The wrecked vessel of these *Magellaensvaerders* (Magellan sailors) is indicated next to the letter O on the other side of the island. See also the drawing on sheets 246-247 above.

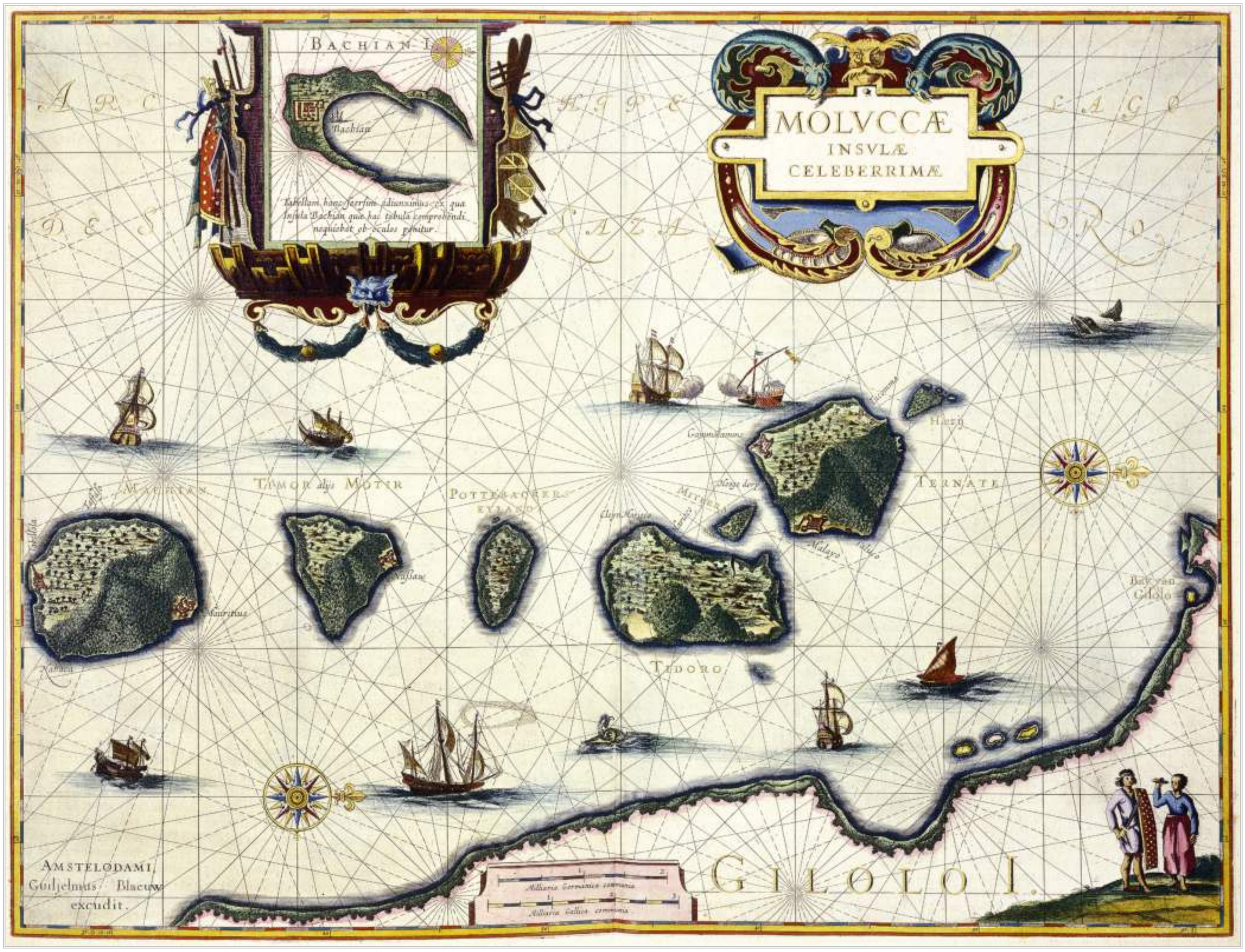

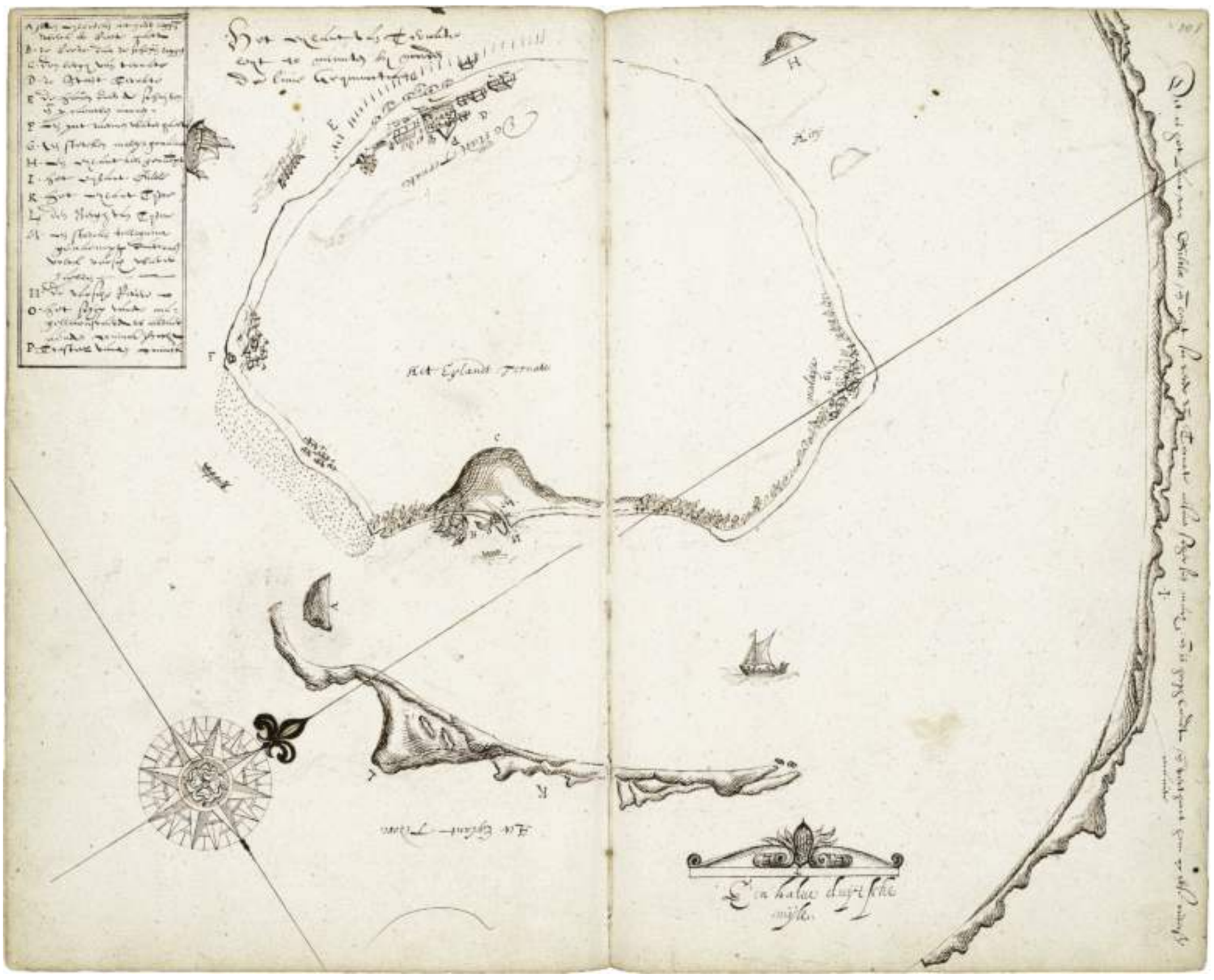

bladen 246-247 boven / sheets 246-247 above:

Badische Landesbibliothek, K499b fol. 1.

[Roelof Roeloffsz], 1601 :

Aldus was de stadt Gamme Lamme op / tarnaeten Int Jaer anno 1601 doen den Coninck / van tarnaden daer noch In Residеerde.

Thus was the town of Gam Lamo in / Ternate In the Year anno 1601 when the King / of Ternate still Resided there.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd,
20 x 62,5 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 20 x 62.5 cm.

Verklaringen: [linksonder] een legenda bij de letters A t/m W :
Explanations: [lower left] a key to the letters A to W :

Hier volcht een register om ider op syn letter bequamelyk te vinden
A. Het coninckx palaijs.
B. Daer leydt des Connicks geschut.
C. De Balaij daer het geschut staet van / arent claesen.
D. Het huijs vanden tolck.
E. Het vervallen portugied huijs.
F. De chineeschen marckt.
G. Het casteeltien.
H. Onse boot soo wij in quamen.
Y. De koninck syn speelhuys.
K. De Coninckx speel corcoren.
L. T Huijs van cappiteijn Louvo.
M. Onse logie.
N. De mageliaensvaerders logie.
O. Een huijs daer de Coninck veel / in converceerde.
P. Des Coninckx balaije.
Q. De kerck oft mosquit.
R. De sabandaers huijs.
S. De saubandaers balaije.
T. Het Javaans quartier.
W. Daer wy In quamen.

(vervolg op pag. 246 / continued on p. 246)

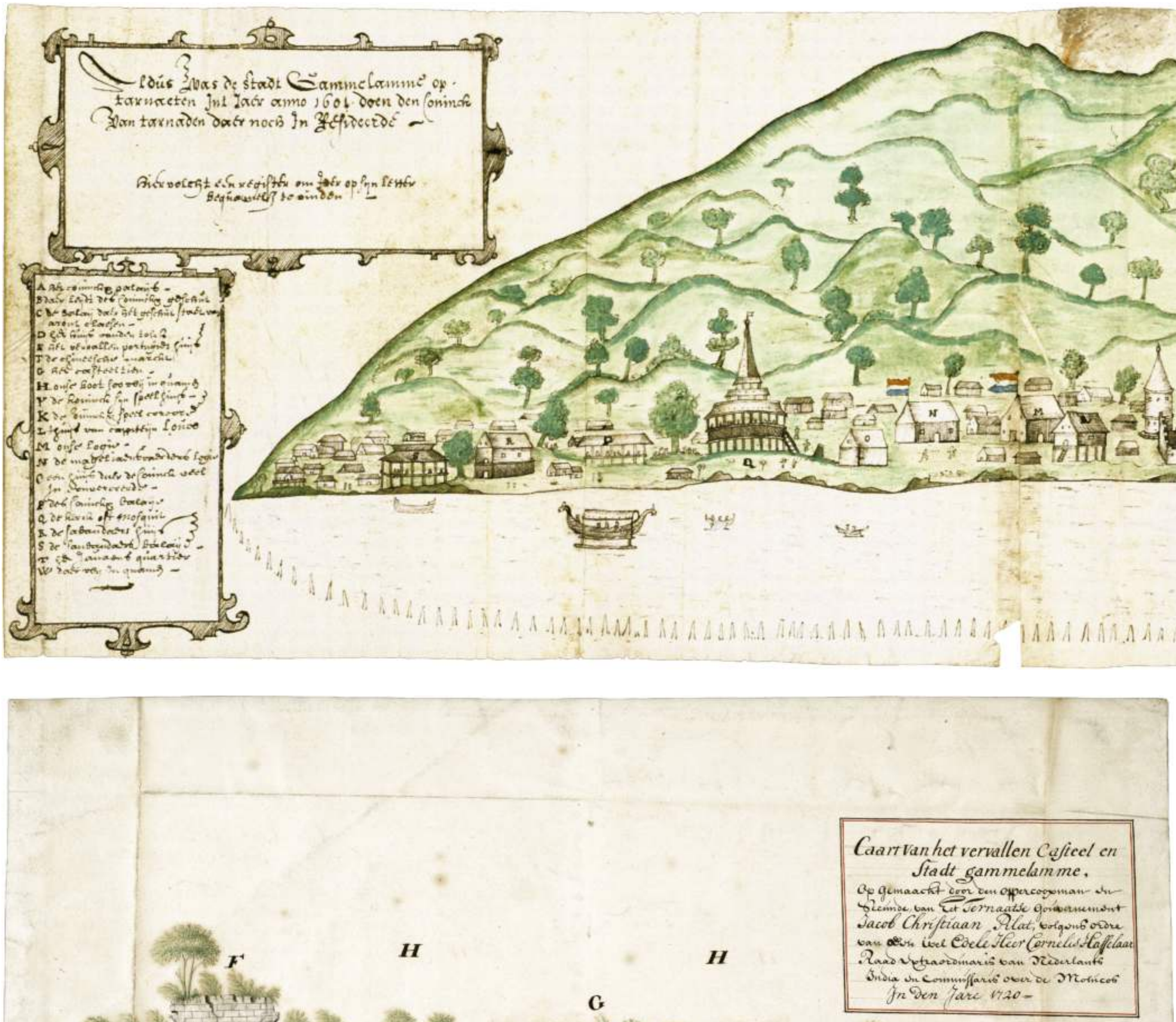
Caart van het vervallen Casteel en Stadt gammelamme,
Op gemaackt door den oppercoopman en Gesonde van 't Ternaatse Gouvernement Jacob Christiaan Alat, volgens ordre van Sijn Wel Edele Heer Cornelis Hasselaar Raad Extraordinaris van Nederlants India en Commissaris over de Molucos In den Jare 1720.
F
H
H
G
C
C
C
E
D
B
A
Schaal van 55 Roeden Rijnlands
1 2 3 4 5 10 15
i
K
A Een Zee Bastion dat water pas Scheet
B Een Soort van een Steene Booft, doch meest verfallen
CCC De drij Langste de voornaamste van de Stad Gammelamme
D Een Steene Booft die gedient heeft om het Casteel te decken
E Een ander Steene Booft, van gelijcke diensten
F Eygentlijck het Casteel ofte Gouverneurs Wooning Sijnde uytgenomen de voorste muur hier Eenmal verfallen
G Een Heelen hoogh Bastion die gedient moet hebben om de Zee Loopen, en het Zee Bastion A B D E te kunnen beschieten
HH De gemeenmeerde Stad gammelamme
II Rooaal Bancken die hoe een half muur hoge Loopen en drie halven Cielingen dat de geen soldaten voor die plaats kunnen ten anker komen
K De Hul daar men niet als met kleene baartsijgen en soldy Praauwen kunnen binnen Comen

(vervolg van pag. 245 / continued from p. 245)

Gam Lamo. De stad Gam Lamo aan de zuidwestkust was de oude hoofdplaats van Ternate en residentie van de sultan. De Portugezen vestigden zich hier in 1522 en voltooiden er in 1540 een aanzienlijk fort, maar na hun verdrijving in 1575 door sultan Baboelah Datoeh Sjah werd Gam Lamo opnieuw de vorstelijke residentie. In 1606 waren het de Spanjaarden die zich van het kuststadje meester maakten, waarna het hof werd verplaatst naar Malajo (Malayo, Malayu), de huidige hoofdplaats Ternate aan de oostkust. Gam Lamo bleef tot 1663 Spaans; bij hun vertrek braken de Spanjaarden de gebouwen binnen hun fort goeddeels af en staken ze de rest met het plaatsje in brand. Onder compagniesbewind werd de afbraak in de volgende jaren voltooid, zodat uiteindelijk maar enkele resten van muren zichtbaar bleven (blad 246 onder).

Het hier afgebeelde aanzicht van Ternate werd gemaakt tijdens het bezoek van Jacob van Neck in juni 1601, mogelijk door Roelof Roeloffsz, de schrijver van het later in druk verschenen journaal van deze reis (zie ook blad 259). 'Onse logie' bij de letter M is het huis waarin Frank van der Does, in 1599 op Ternate achtergelaten om voor de volgende vloot van de Oude Compagnie van Verre alvast specerijen in te kopen, zijn onderkomen had. De loge van de 'mageliaensvaerders' (letter N) was het huis van de begin 1601 gestrande bemanning van de *Hendrick Frederick*, een schip uit de vloot van Olivier van Noort die in dat jaar via de Straat van Magallanes Oost-Indië had bereikt. Na de stranding werd het schip met inhoud aan de sultan van Ternate verkocht voor 190.000 pond kruidnagelen, die in partijen geleverd zouden worden. Omdat een jaar later, in 1602, de VOC tot stand kwam en daarmee de particuliere voorcompagnieën werden opgeheven, heeft de afhandeling van deze transactie jaren geduurd, maar de aandeelhouders ontvingen uiteindelijk hun dividend. Genoemde 'arent claesen' (letter C) was de bootsgezel en timmerman Arent Claesz, ook van de *Hendrick Frederick*, die blijkbaar de sultan diende als kanonnier op het geschut dat uit het schip naar de wal was overgebracht.

Gam Lamo. The town of Gam Lamo on the south-west coast was the old capital of Ternate and residence of the sultan. The Portuguese established themselves here in 1522 and completed a sizeable fort in 1540, but after they were driven out by Sultan Babulah Datuh Syah in 1575 Gam Lamo became the royal residence once more. In 1606 it was the Spanish who gained possession of this little coastal town, after which the court was moved to Malayo (Malayu), the present town of Ternate on the east coast. Gam Lamo remained Spanish until 1663. When they left, the Spanish demolished most of the buildings inside their fort and set fire to the rest together with the town. Under the Company's rule the destruction was completed in the following years,
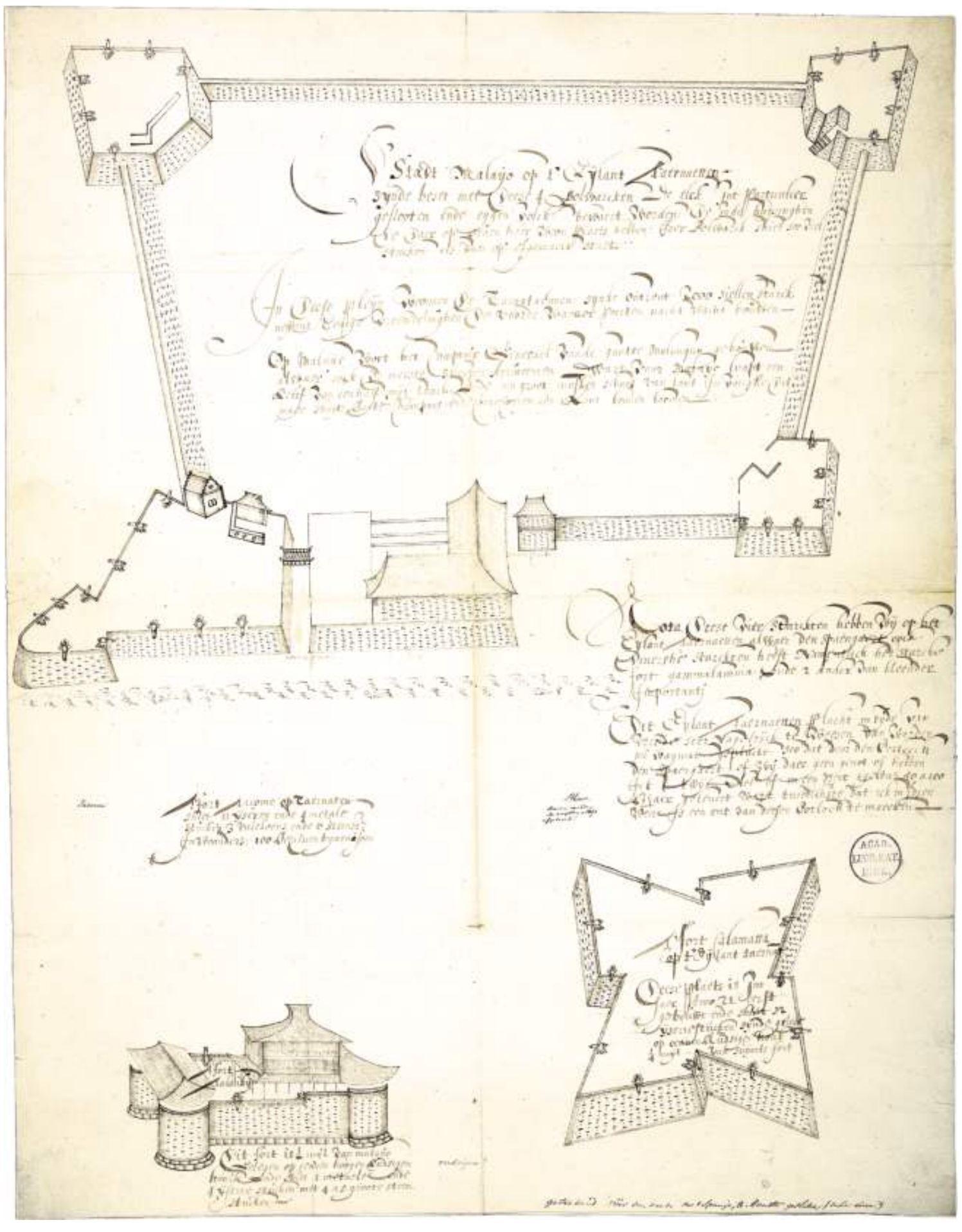
so that finally only a few remnants of walls were still visible (sheet 246 below).

The view of Ternate shown here was made during the visit of Jacob van Neck in June 1601, possibly by Roelof Roeloffsz, the writer of the journal of this voyage that later appeared in print (see also sheet 259). 'Our lodge' next to the letter M is the house where Frank van der Does, who had been left behind on Ternate in 1599 to buy up spices for the next fleet of the *Oude Compagnie van Verre*, was accommodated. The lodge of the 'Magellan sailors' (the letter N) was the house of the stranded crew of the *Hendrick Frederick*, a ship from the fleet of Olivier van Noort that had reached the East Indies via the Strait of Magellan in 1601. After it ran aground the ship with contents was sold to the Sultan of Ternate for 190,000 pounds of cloves, which would be delivered in instalments. Seeing that a year later, in 1602, the VOC was set up and with this the private precursor companies were disbanded, it took years to settle this transaction, but the shareholders finally received their dividend. The *arent claesen* mentioned (the letter C) was the sailor and carpenter Arent Claesz, also of the *Hendrick Frederick*, who apparently was serving the Sultan as a gunner with the guns that had been taken ashore from the ship.

blad 246 onder / sheet 246 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1319.

Op gemaackt door den oppercoopman en / secunde van het Ternaatse Gouvernement / Jacob Christiaan Pilat, volgens ordre van den wel Edele Heer Cornelis Hasselaar / Raad extraordinaris van Nederlants / India en commissaris over de Molucos / In den Jare 1720 :

Drawn by the Senior Merchant and / second in command of the Government of Ternate / Jacob Christiaan Pilat, following the orders of the Hon. Cornelis Hasselaar / Councillor Extraordinary of the Netherlands / Indies and Commissioner of the Moluccas / In the Year 1720 :

Caart van het vervallen Casteel en / Stadt gammelamme.

Map of the ruined Castle and / Town of Gam Lamo.

Schaalstok van 15 Roeden Rijnlands = [ca. 1 : 550].
Scale-bar of *15 Roeden Rijnlands* = [approximately 1 : 550].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 36 x 53 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 36 x 53 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [linksonder] een legenda bij de letters A t/m K :
Explanations: [lower left] a key to the letters A to K :

A. Den Zee bastion, dat water pas schiet.
B. Een zoort van een steene hooft, dogh meeste vervallen.
CCC. De klippen langsch de voormuur van de stad Gammalamme.
D. Den steene hooft die gediend heeft om het casteel te decken.
E. Den ander steenehooft, vangelijcke diensten.
F. Eijgentlijck het casteel, ofte gouverneurs wooning zijnde uijtgenomen de voorste muur ten eenemal vervallen.
G. Den vervallen hoogh bastion, die gedient moet hebben om de Zee hoofden, en de zee bastions A, B, D, E, te konnen beschieten.
HH. De geruwineerde stad gammalamme.
II. Koraal bancken, die wel een halff uur verre loopen, en durhalven beletten, dat er geen schepen voor die plaats kunnen ten anker komen.
K. De kil, daar met niet als met kleene vaarthuijgen, en schep prauwen, kunnen binnenkomen.

blad 247 onder / sheet 247 below:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 002-09-001.

[Anoniem, ca. 1622] :
[Anonymous, c. 1622] :

[De stad Malajo, het fort Toloeko en het fort Kalamata op Ternate].

[The town of Malajo, the fort Toloeko and the fort Kalamata in Ternate].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

3 kaarten : ms op papier, 52,5x 42,5 cm.
3 maps : ms on paper, 52.5 x 42.5 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Verklaringen: [midden boven] een beschrijving :
Explanations: [upper centre] a description :

D'Stadt Malaijo op 't Eijlant Taernaetten sijnde beset met deese 4 Bolwarcken de elck int particulier geslooten ende eygen volck bewaert worden: De inde huysinghen de daer op staen haer woon plaets hebben: Ider Bolwarck shiet soo veel stucken als daer op afgemaelt staet.

In deese pleijn woonnen de Tarnatae innen: synde ontrent 2000 siellen starck neffens Eenige vreemdelinghen de voorde waatter poorten nacht wacht houwen.

Op Malaijo wort het Comptoir Generael vande gantse Molouquo gehouwen alwaer oock de meeste sheepen Arriveeren. Dwars voor Malayo loopt een Recif van een half mijl lanck Ende een groot mosket schoot van lant In voughe dat maer shuyts, Boots, champans ende corrocorren aen Lant konnen koomen.

[linksmidden] een aantekening door J.T. Bodel Nijenhuis en een beschrijving :
[centre left] a note by J.T. Bodel Nijenhuis and a description :

Tacome. T'Fort tacome op Taernaten shiet 11 ijseren ende 4 metale stucken 3 valckoens ende 6 steenst. Inwoonders: 100 behalven t garnisoen.

[tekening ontbreekt / drawing is missing]

[linksonder] een beschrijving :
[lower left] a description :

T'Fort Taloukij. Dit fort is 1 mijl van malaijo gelegen op eenen hoogen rudsigen houck Ende shiet 1 metaele Ende 4 ijserre stucken met 4 a 5 groote steen stucken.

[rechtsmidden] een beschrijving en een aantekening door J.T. Bodel Nijenhuis :
[centre right] a description and a note by J.T. Bodel Nijenhuis :

Nota. Deese vier starckten hebben wy op het Eylant Taernaetten alwaer de spaengaert oock diversche starckten heeft Namentlick het starcke fort gammalamma. Ende 2 Ander van kleender Importantj.

Dit Eylant Taernaetten placht in tijde van vreede seer nagelrijck te weesen. Dan worden nu waynich gepluckt soo dat door den Oorlooch der Spaengaert of wij daer geen genot of hebben. Ick twijffel of in een groot gewas 50 a 100 Bhaer gelevert wort tnoodichst dat ick in Idien weet is een ent van deesen Oorloch te maecken.

Bhaer daarin werden de nagelen altijd afgeleverd.

[rechtsonder] een beschrijving en een aantekening door J.T. Bodel Nijenhuis :
[lower right] a description and a note by J.T. Bodel Nijenhuis :

T'Fort Calamatta op t'Eijlant taernat Deese plaets is Int Anno 21 eerst gebouwt ende shiet 12 ijsere stucken synde gelegt op eennen Rüdsigen houk 1/4 mijl van svijants fort.

Geteekend voor den vrede met Spanje, te Munster gesloten (zie hierboven).

Malajo (Malayu) en Kasteel Oranje. Deze tekening van de hoofdvestiging van de Compagnie in het gouvernement Ternate, in Kasteel Oranje te Malajo, en de nevenfortjes op het eiland maakt deel uit van een serie van zes plans van VOC-forten in de Indische Archipel, die mogelijk in 1624 door gouverneur-generaal Pieter de Carpentier (1623-1627) naar de Heren Zeventien werden gezonden. De overige vijf, eveneens in de Collectie Bodel Nijenhuis, betreffen de vestigingen in Batavia (Deel II: *Java en Madoera*, blad 95) en op Ternate, Tidore, Makian en Poelau Ai (bladen 248, 258, 261, 348).

Malayu (Malajo) and Oranje Castle. This drawing of the main settlement of the Company in the Government of Ternate, in Oranje Castle at Malayu, and the minor forts on the island is part of a series of six plans of VOC forts in the Malay Archipelago which was possibly sent by Governor-General Pieter de Carpentier (1623-1627) to the Gentlemen Seventeen in 1624. The other five, likewise from the Bodel Nijenhuis Collection, concern the establishments in Batavia (Volume II: *Java and Madura*, sheet 95) and on Ternate, Tidore, Makian and Pulau Ai (sheets 248, 258, 261 and 348).

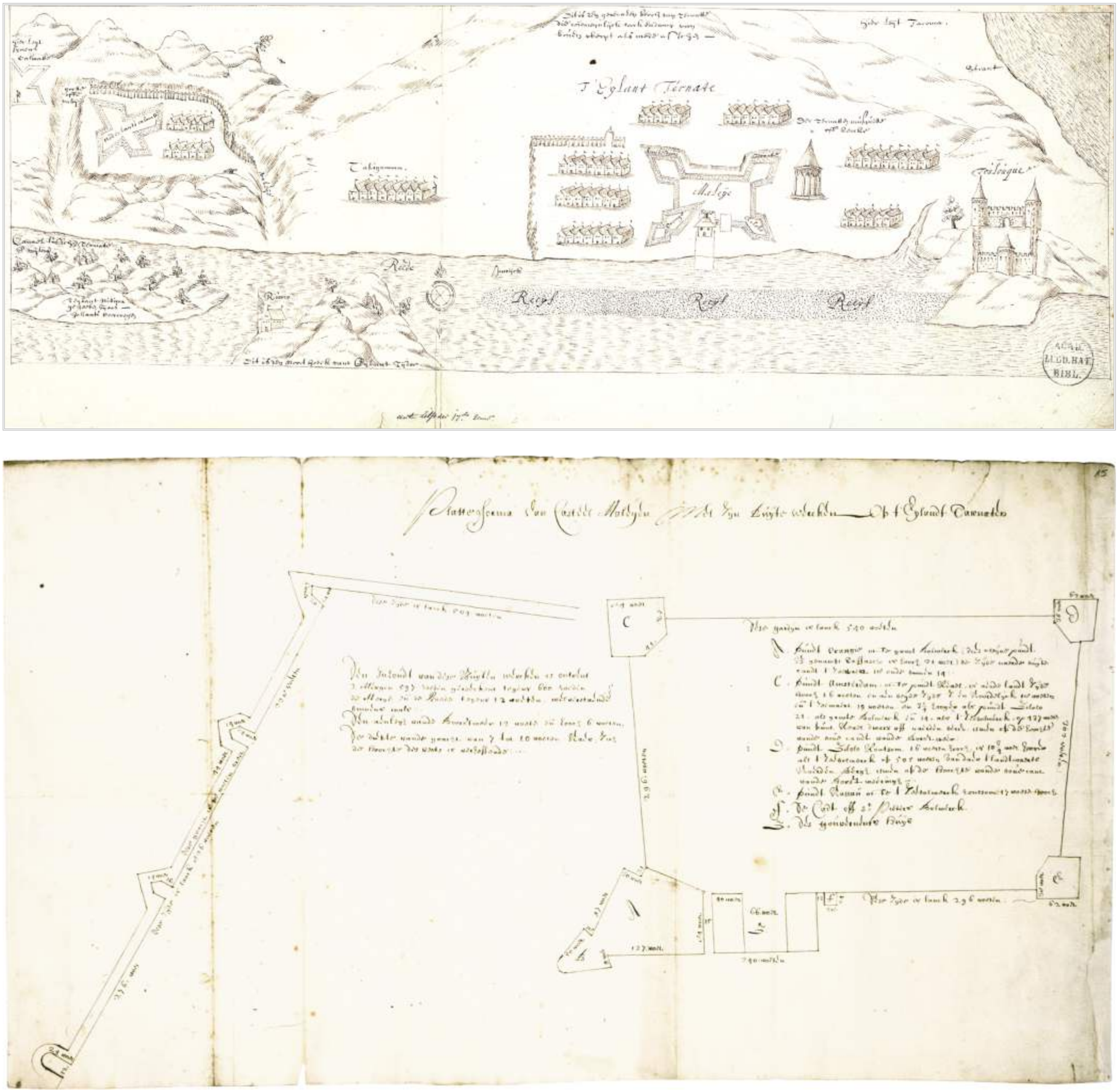
T'Eylant Ternate
Reede
Reef
Reef
Reef
Tacoma
Malaye
Malaye
Rooma
Tabagoma
Tafaloque
Plan van 't Casteel Matelyef op 't Eylandt Ternate
Plan van 't Eylandt Ternate

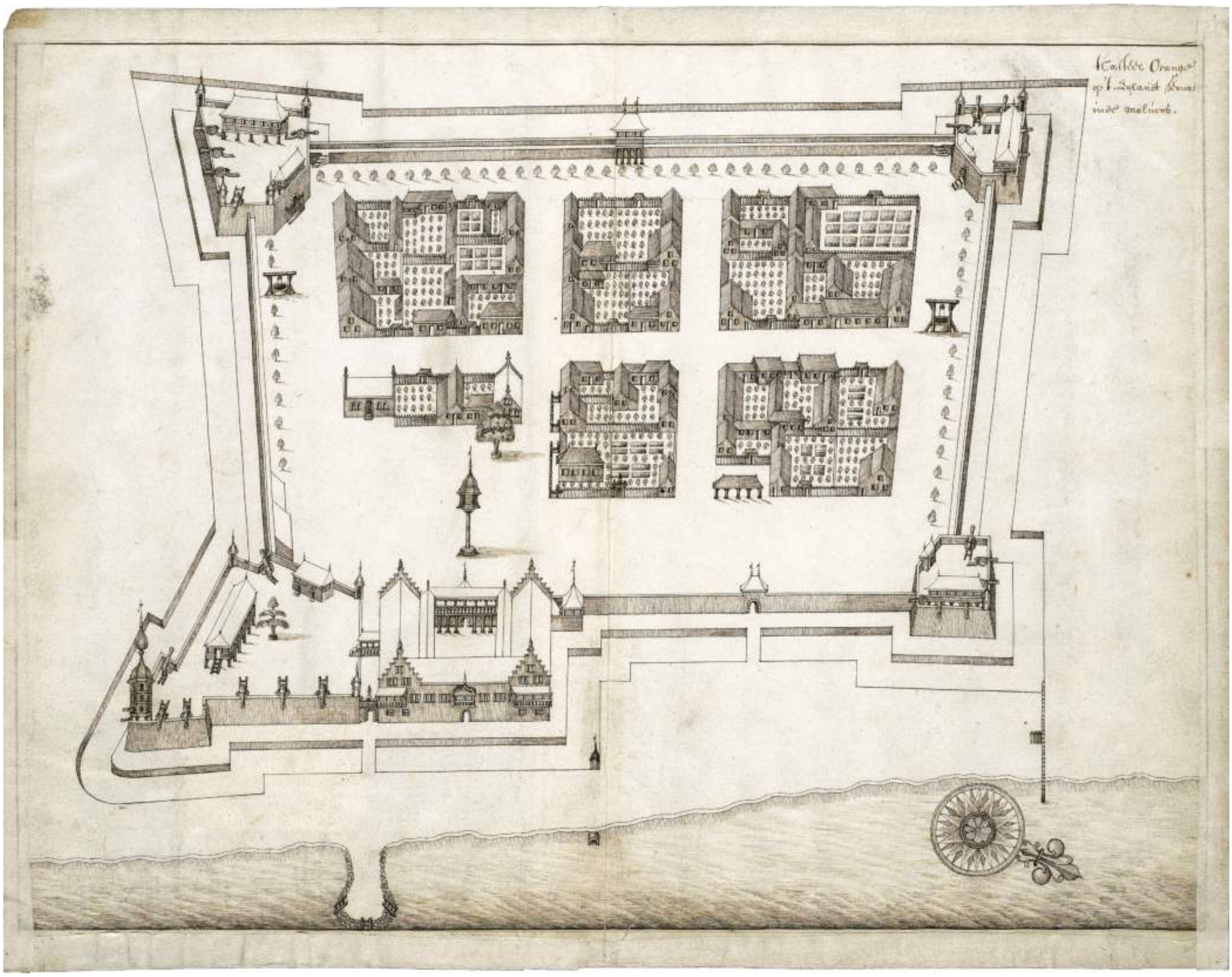

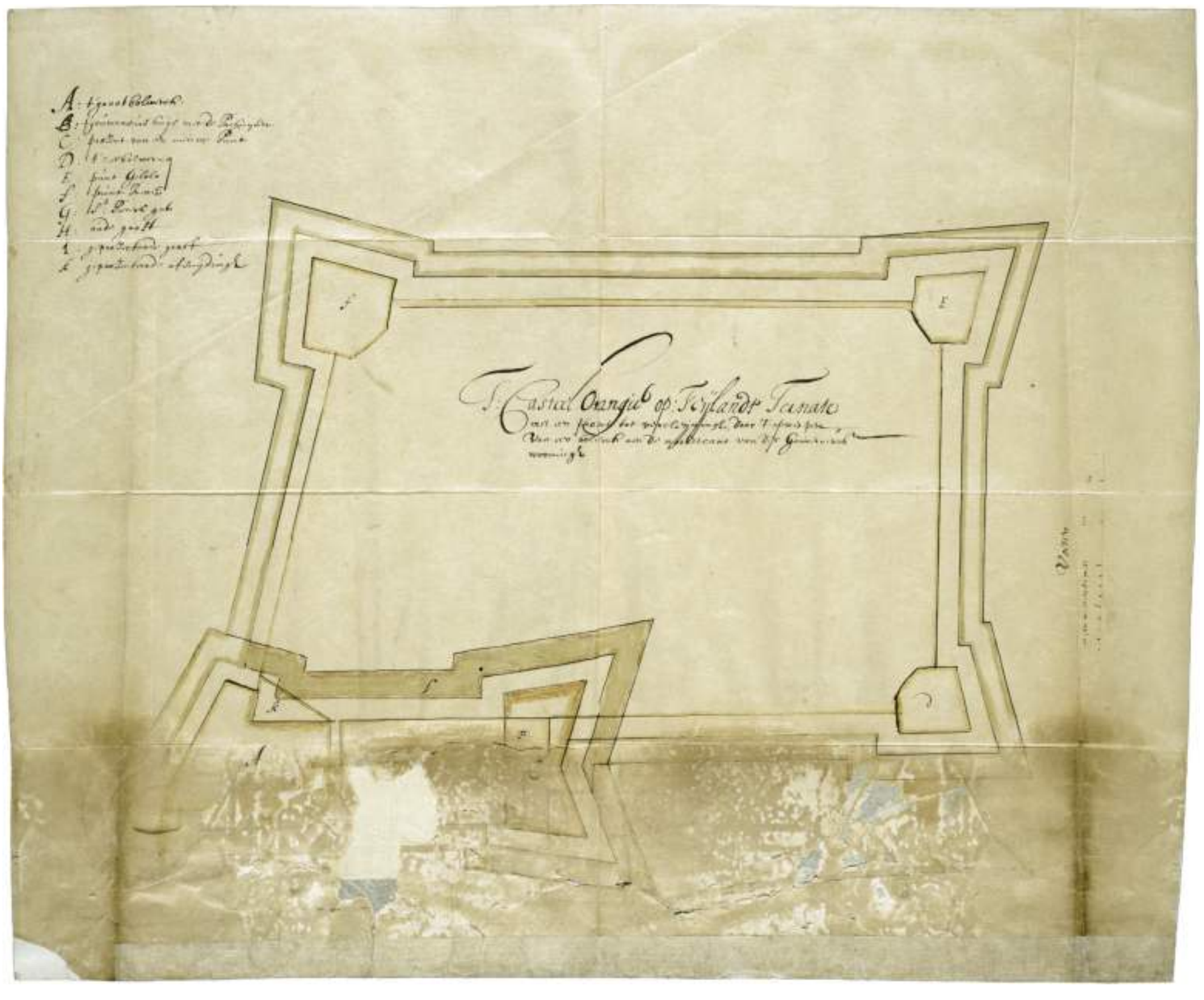

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart met aanzicht in vogelvlucht : ms op papier, 32,5 x 41,5 cm.
1 map with a bird's-eye view : ms on paper, 32.5 x 41.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: 122 / 668 u.

Johannes Nessel, van 1650 tot 1660 kaartenmaker te Batavia, vervaardigde deze fraaie, gedetailleerde perspectieftekening van Kasteel Oranje voor Arnold de Vlaming van Outshoorn na diens terugkeer in Batavia in 1651, waar hij het rapport opstelde over zijn verrichtingen als gouverneur van Ambon (1647-1650). Nessel maakte zowel in 1651 als in 1656 een serie kaarten en tekeningen naar voorbeelden die De Vlaming van Outshoorn hem verstrekte ter illustratie van zijn opeenvolgende rapportages aan de Hoge Regering. Wie de originelen ter plaatse vervaardigde is niet bekend.

Johannes Nessel, who was a map-maker in Batavia from 1650 to 1660, produced this fine, detailed perspective drawing of Oranje Castle for Arnold de Vlaming van Outshoorn after the latter's return to Batavia in 1651, where he drew up the report on his actions as Governor of Ambon (1647-1650). In both 1651 and 1656 Nessel made a series of maps and drawings on the basis of examples that De Vlaming van Outshoorn provided him with in order to illustrate his successive reports to the High Government. It is not known who made the originals on the spot.

blad 249 onder / sheet 249 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1311.

[Anoniem, ca.1650] :
[Anonymous, c.1650] :

T: Casteel Orangie op T'eijlandt Ternate / met een project tot vercleijningh, door 't opwerpen / van een bolwerck aen de noordtcant van des Gouverneurs / wooningh.

Oranje Castle on The island of Ternate / with a projected reduction, by constructing / a bulwark on the northern side of the Governor's / residence.

Schaalstok van 160 [Rijnlandse] Voeten = [ca. 1 : 730].
Scale-bar of *160* [*Rijnlandse*] *Voeten* = [approximately 1 : 730].

(vervolg op pag. 250 / continued on p. 250)

(vervolg van pag. 249 / continued from p. 249)

1 kaart : ms op papier, 39 x 48 cm.
1 map : ms on paper, 39 x 48 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: Molucco 1653. Caerte van geconcipieerde vercleening des casteels Orangie op 't eijlandt Ternate. Behoort by den brief van G. van Boogaerden van 18 jan 1650 fol. 842. Portef. 1653 III 909 No. 35.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de letters A t/m K :
Explanations: [upper left] a key to the letters A to K :

A: T'Groot bolwerck.
B: T'Gouverneurs huijs met de Pachuijsen.
C: Project van een nieuwe Punt.
D: T'Zeebolwerck.
E: Punt Gilolo.
F: Punt Reael.
G: S:t Pieters gat.
H: Oude gragt.
I: Geprojecteerde gragt.
K: Geprojecteerde afsnijdingh.

blad 250 boven / sheet 250 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 40:12.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

De Stadt Malaija, ende Tolouco aende Oostsijde vant Eijlandt Tarnate, J.D. tLam.

The Town of Malajo, and Toloeko on the East side of the Island of Ternate, J.D. tLam.

Aquarel op papier, 57 x 113 cm.
Water-colour on paper, 57 x 113 cm.

Johannes Vingboons werkte naar een oorspronkelijke tekening van Jan Dirksz 't Lam, gouverneur van de Molukken van 1619-1621. Getoond wordt het grote Kasteel Oranje in nog onvoltooide vorm, met ernaast een ompaggerde woonwijk. Rechts staat op een kleine landtong het fortje Toloeko. Dezelfde elementen maar dan ca. 40 jaar later ziet men terug op Wouter Schoutens tekening hieronder. Aan de versterkingen langs de oostkust van Ternate was in de tussenliggende periode ook het blokhuis Voorburg toegevoegd, iets ten zuiden (links) van Kasteel Oranje. De Biblioteca Medicea Laurenzianan te Florence bezit een vrijwel identieke tekening door Vingboons onder inventarisnummer Carte di Castello 27.

Johannes Vingboons was working from an original drawing by Jan Dirksz 't Lam, Governor of the Moluccas from 1619 to 1621. We see the great Oranje Castle in a still incomplete form, with a pallisaded residential area next to it. The same elements, but from about 40 years later, can be found again in Wouter Schouten's drawing below. In the meantime the blockhouse Voorburg had also been added to the fortifications along the east coast of Ternate, a little to the south (left) of Oranje Castle. The Biblioteca Medicea Laurenziana in Florence hold an almost identical drawing by Vingboons, under inventory number Carte di Castello 27.

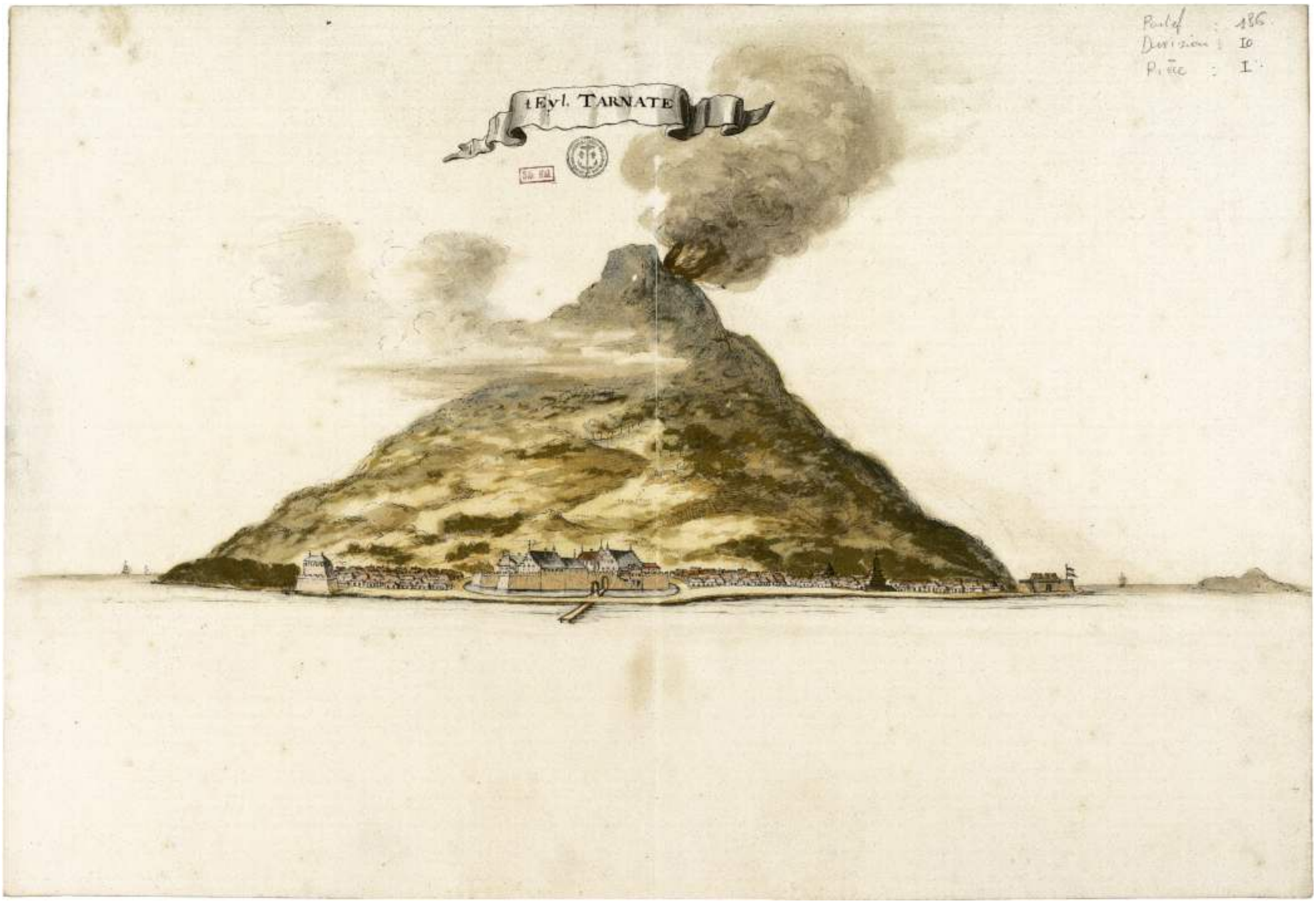

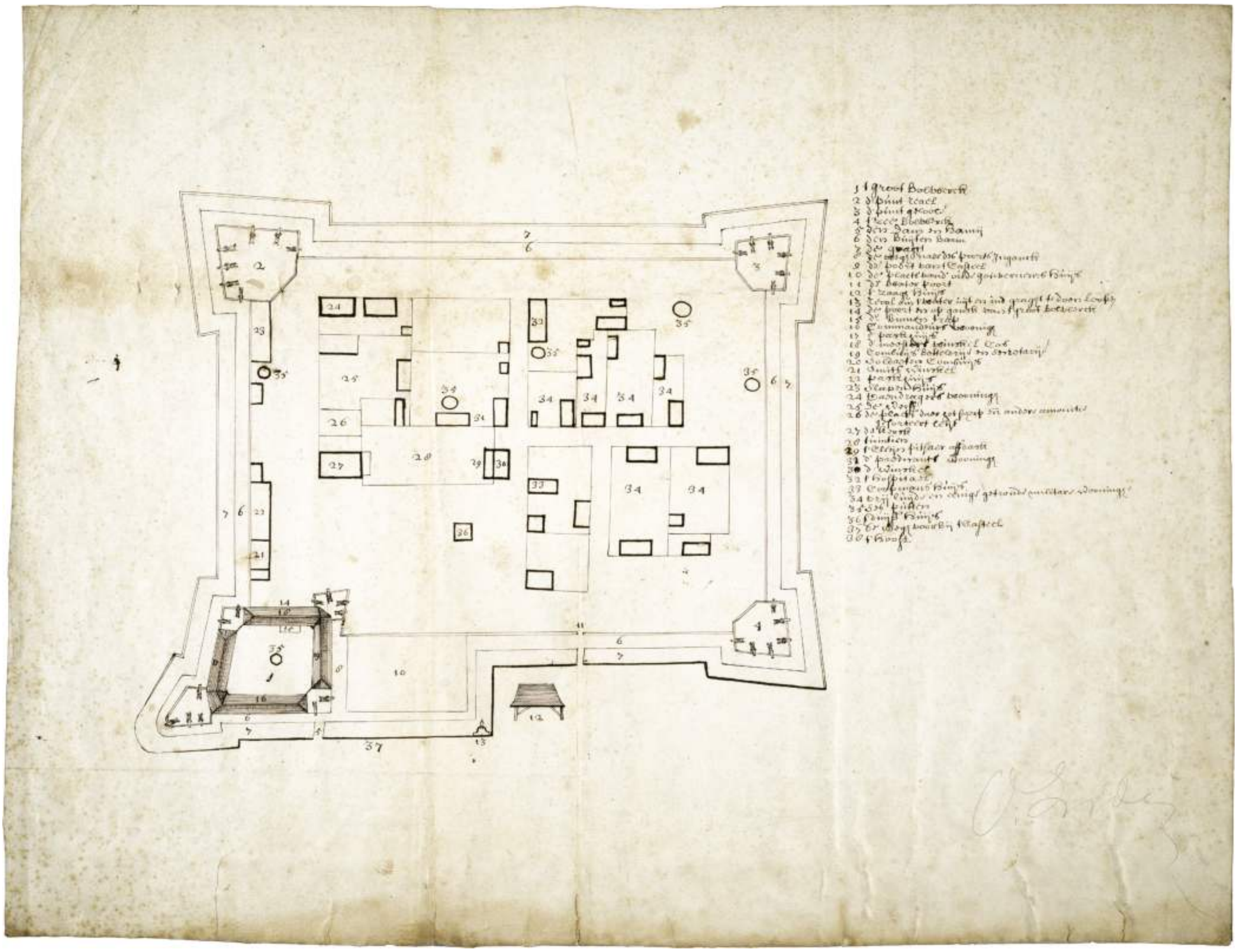

blad / sheet 251:

Nationaal Archief, 4.VELH 555.

[Anoniem, ca 1663] :
[Anonymous, c.1663] :

[Plattegrond van Kasteel Oranje op Ternate].

[Plan of Oranje Castle in Ternate].

Schaal niet aangegeven.
Scale not indicated.

1 kaart : ms op papier, 50 x 65,5 cm.
1 map : ms on paper, 50 x 65.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: Behoort bij de papieren van 1663 fol. 346, Portefeullie 1663 I. / Caertje van 't Casteel Orangie uit Overgek. br. en papieren 1664 eerste boek folio 327/ No. 43.

Verklaringen: [rechts] een legenda bij de nummers 1 t/m 38 :
Explanations: [right] a key to the numbers 1 to 38 :

1. T Groot Bolwerck.
2. D. Punt real.
3. D. Punt giloole.
4. T'Zee bolwerck.
5. Den dam en Hamij.
6. Den buijten barm.
7. De gragt.
8. De wegh naer des poorts Inganck.
9. De poort vant Casteel.
10. De plaets van d'oude gouverneurs huijs.
11. De water poort.
12. T'Zaagh huijs.
13. Reool dus t'water uijt en ind graght te doen Loope.
14. De poort en op gansch van t groot bolwerck.
15. De binnentrap.
16. Commandeurs woonigh.
17. D'Packhuijs.
18. D'Meesters winckel Cas.
19. Combuijs bottelerijs en secretarij.
20. Soldaeten combuijs.
21. Smits winckel.
22. Packhuijs.
23. Slavenhuijs.
24. Vaendragers wooningh.
25. De Werff.
26. De plaets daer het scherp en andere amonitie gesorteert leijt.
27. De kerck.
28. Tuinties.
29. T'Cleijn pitsaer affdack.
31. D'Predicants wooning.
30. D'Winckel.
32. T'Hospitael.
33. Coopmans huijs.
34. Vrij luijde en eenige getroude militars wooningh.
35. Ses Putten.
36. T Duijfs huijs.
37. De wegh voorbij t Casteel.
38. T'Hooft.

blad 250 onder / sheet 250 below:

Bibliothèque nationale de France, DCP SH pf 186 div 10 p 1.

[Wouter Schouten, toegeschreven, ca. 1659] :
[Wouter Schouten, attributed, c. 1659] :

T Eyl, Tarnate.

The Island, of Ternate.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd,
50,5 x 73,5 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 50.5 x 73.5 cm.

bladen 252-253 boven / sheets 252-253 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 478.

Door C:F: Reimer, [1791] :
By C:F: Reimer, [1791] :

No: 2 / Situatieplan van 't Fort, / Oranje; / behelzende de oostelyke Kust van 't Eyland, Ternate; van de Laguna af, tot / voorby Tolucco; beiden incl: [...].

No: 2 / Plan of the Fortress, / Oranje; / comprising the east coast of the Island, of Ternate; from the Bay, to / Toloeko and beyond; both inclusive [...].

Schaalstok van 400 Roeden = [ca. 1 : 5.840].
Scale-bar of *400 Roeden* = [approximately 1 : 5,840].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 76 x 145 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 76 x 145 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verso: NR. 2.

Verklaringen: [boven] vervolg van de titel :
Explanations: [above] continuation of the title :

Ter Ordre van de Weledel Gestrenge Heeren, Vaillant, Verhuel, en / Graevestein Comissarissen militair, enz. enz.

Reimers overzichtskaart van de plaats Ternate met de aangrenzende delen van de oostkust toont van noord naar zuid aan versterkingen het fortje Hollandia of Toloeko, Kasteel Oranje, de post Voorburg en de post Kajoe Merah. Het Nationaal Archief bezit een tweede versie van deze kaart onder inventarisnummer 4.VELH 553, in de vorm van een kopie uit 1814 door de 'Kolonel Directeur van het Archief van Oorlog en Topographisch Bureau', M.J. de Man. De bijbehorende detailkaarten op grotere schaal, van de bestaande situatie van alleen het fort Oranje en van twee projectvoorstellen tot versterking daarvan, zijn gereproduceerd op de bladen 254-255.

Reimer's general map of Ternate town with the adjacent parts of the east coast shows from north to south in the way of fortifications the little fort Hollandia or Toluko, Oranje Castle, the post of *Voorburg* and that of Kayu Merah. The National Archive has a second version of this map under inventory number 4.VELH 533, in the form of a copy from 1814 by the 'Colonel Director of the Archive of War and Topographical Bureau', M.J. de Man. The accompanying detail maps to a larger scale, a situation plan of only the Oranje fort and two project proposals for reinforcing them, are reproduced on sheets 254-255.

blad 253 onder / sheet 253 below:

Nationaal Archief, 4.BRF 237.

[Anoniem], A:o 1791 :
[Anonymous], A:o 1791 :

't Noordelijkste Gedeelte van Ternaten van de Rheede te zien.

The Northernmost Part of Ternate as seen from the Roads.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 18 x 35 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 18 x 35 cm.

Dit anonieme aanzicht van Ternate uit het laatst van de compagniestijd toont het kustgedeelte vanaf Kasteel Oranje noordwaarts, met rechts naast het fort het karakteristieke puntdak van de Grote Moskee nabij het sultanspaleis; zie ook de kaart uit hetzelfde jaar 1791 door C.F. Reimer hierboven.

This anonymous view of Ternate from the last years of the Company period shows the coastal section from Oranje Castle northwards, with on the right beside the fort the characteristic pointed roof of the Great Mosque near the Sultan's palace; see also the town plan from the same year, 1791, by C.F. Reimer above.

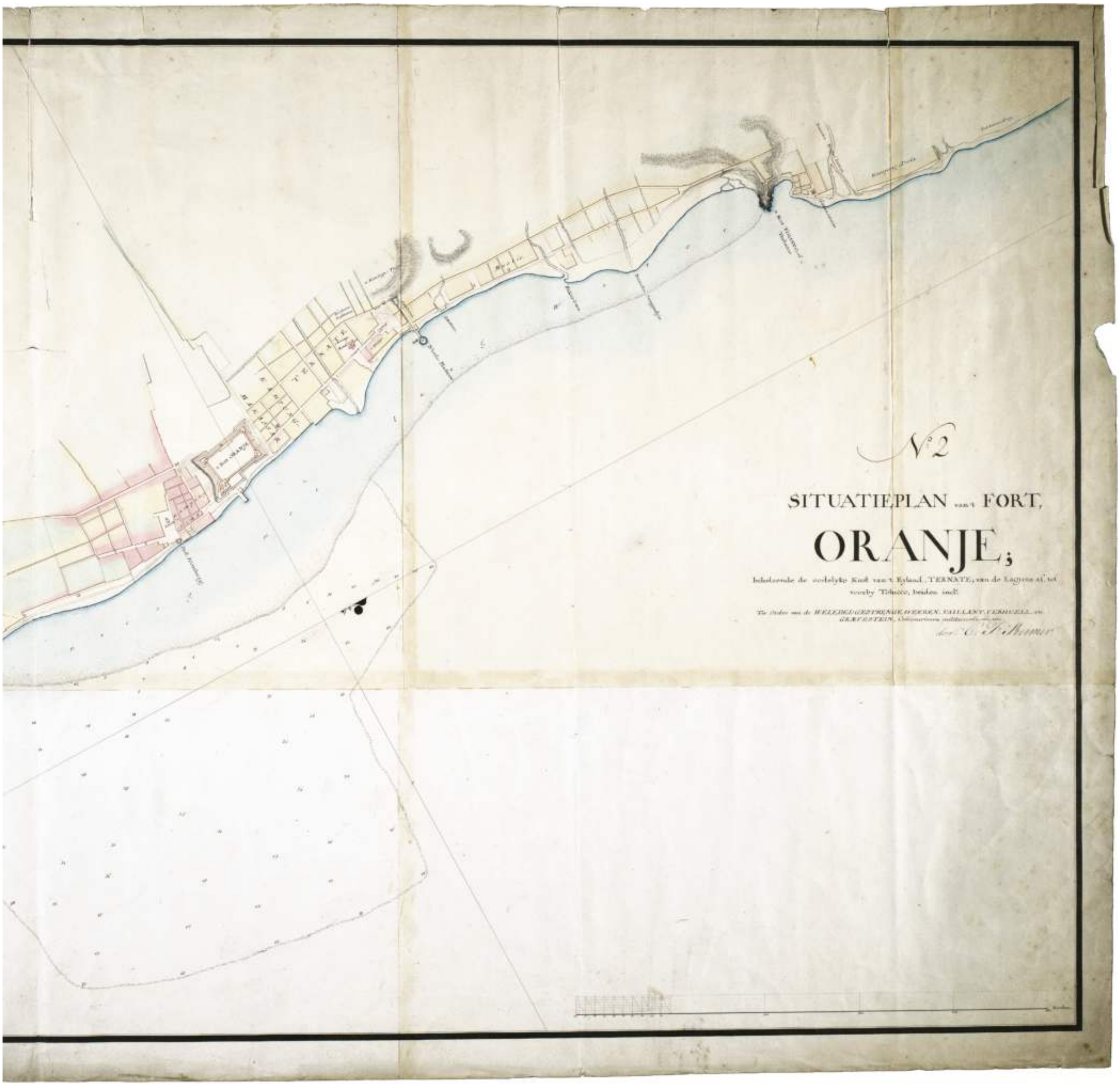
N°2
SITUATIEPLAN van't FORT,
ORANJE;
SCHAAL

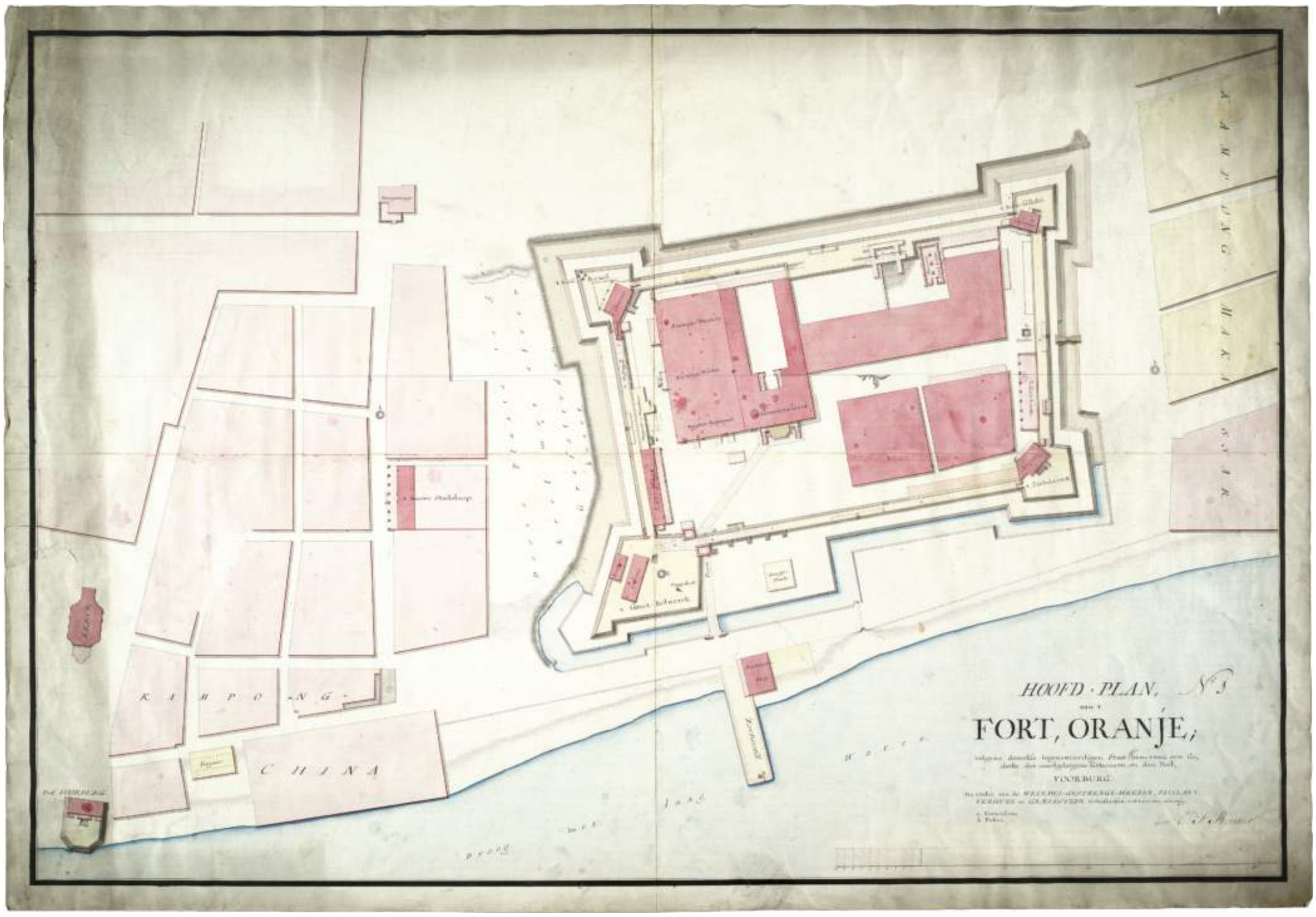
HOOFD · PLAN, N°3
FORT, ORANJE,
FOORBURG
CHINA
KAMPONG

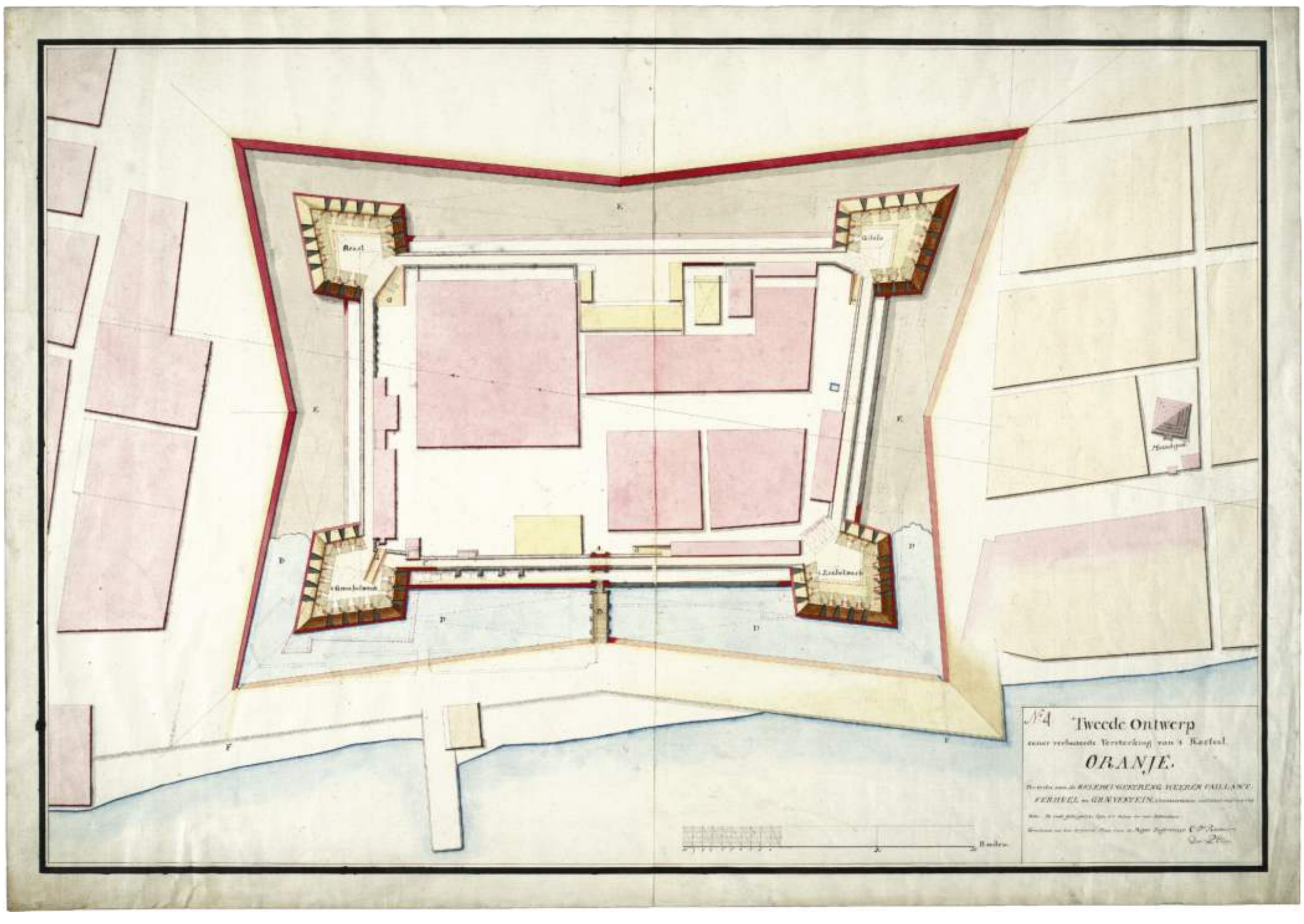
N°4 Tweede Ontwerp
ORANJE.

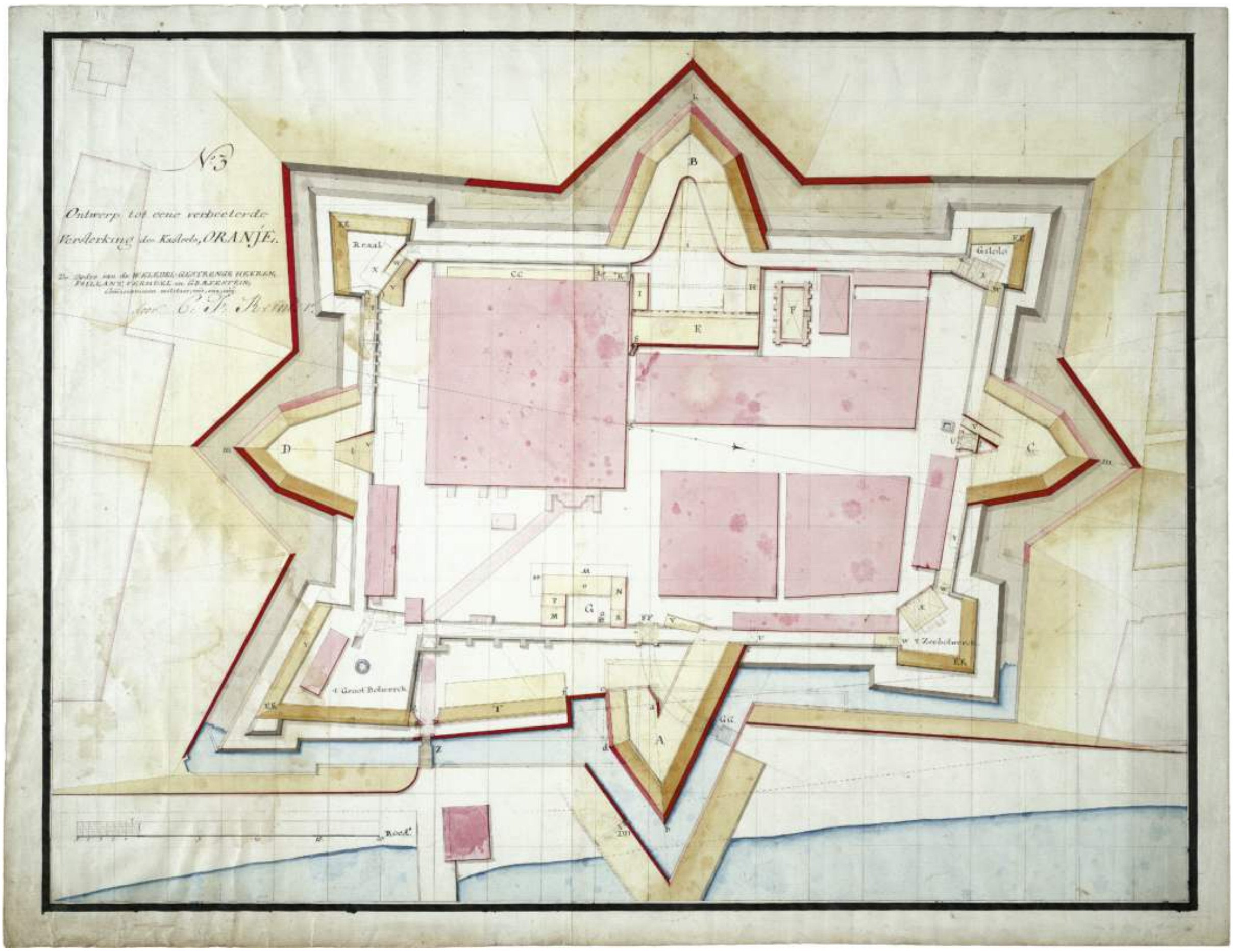

blad 254 boven / sheet 254 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1315.

Door C:F: Reimer, [1791] :
By C:F: Reimer, [1791] :

No: 1 / Hoofd Plan van 't Fort, Oranje, volgens desselfs tegenwoordigen Staat, benevens een Ge / deelte der naastgeleegene Gebouwen, en den Post, Voorburg [...].

No: 1 / Main Plan of the Fort, Oranje, in its present State, as well as Some / of the adjoining Buildings, and the Post, Voorburg [...].

Schaalstok van 40 [Rijnlandse] Roeden = [ca. 1 : 560].
Scale-bar of *40* [*Rijnlandse*] *Roeden* = [approximately 1 : 560].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 73,5 x 106 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 73.5 x 106 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: No. 1 / 665.

Verklaringen: [rechtsonder] vervolg van de titel en een legenda bij de letters a en b :
Explanations: [lower right] continuation of the title and a key to the letters a and b :

Ter Ordre van de Weledel Gestrenge Heeren, Vaillant, / Verhuel en Graevestein, Comissarissen militair, enz. enz.

a. Verwulven.
b. Putten.

blad 254 onder / sheet 254 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1317.

Geteekend na het origineel Plan van de Major Ingenieur C:F: Reimer. / Door P. Elias, [1791] :
Drawn from the original Plan of the Major-Engineer C:F: Reimer. / By P. Elias, [1791] :

N:o 4 / Tweede Ontwerp / eener verbeeterde Versterking van 't Kasteel, / Oranje [...].

N:o 4 / Second Design / for an improved Fortification of the Castle, / Oranje [...].

Schaalstok van 20 [Rijnlandse] Roeden = [ca. 1 : 560].
Scale-bar of *20* [*Rijnlandse*] *Roeden* = [approximately 1 : 560].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 62,5 x 90,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 62.5 x 90.5 cm.

Verso: No. 4 / 667.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [rechtsonder] vervolg van de titel en een verklaring van een kaartsymbool :
Explanations: [lower right] continuation of the title and an explanation of a symbol used on the map :

Ter Ordre van de Weledel Gestreng Heeren, Vaillant, / Verhuel en Graevestein Comissarissen militair, enz. enz.

Nota: De rood gestippelde Lyn is 't Beloop der oude Puntwerken.

blad / sheet 255:

Nationaal Archief, 4.VEL 1316.

Door C:F: Reimer, [1791] :
By C:F: Reimer, [1791] :

N:o 3 / Ontwerp tot eene verbeeterde / Versterking des Kasteels, Oranje [...].

N:o 3 / Design for an improved / Fortification of the Castle, Oranje [...].

Schaalstok van 20 [Rijnlandse] Roed. = [ca. 1 : 560].
Scale-bar of *20* [*Rijnlandse*] *Roed.* = [approximately 1 : 560].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52,5 x 68,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52.5 x 68.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verso: 666.

Verklaringen: [linksboven] vervolg van de titel :
Explanations: [upper left] continuation of the title :

Ter Ordre van de Weledelgestrenge Heeren, / Vaillant, Verhuel en Graevestein; / Comissarissen militair, enz. enz.

Carl Friedrich Reimer maakte voor de Militaire Commissie twee ontwerpen ter versterking en modernisering van Kasteel Oranje, waarvan het hier getoonde het meest uitgebreide en ook het duurste was. Het tweede, veel goedkopere ontwerp op blad 254 onder behelsde in hoofdzaak de vervanging van de vier oude bolwerken op de punten door lagere bastions voorzien van zwaarder geschut en bomvrije kazematten. Geen van beide plannen is in die laatste jaren voor de Engelse bezetting van 1801 nog uitgevoerd.

Carl Friedrich Reimer made two designs for strengthening and modernizing Oranje Castle for the Military Commission. Of these the one shown here was more extensive and also more expensive. The second, much cheaper, design on sheet 254 below involved mainly replacing the four old bulwarks on the corners with lower bastions provided with heavy artillery and bombproof casemates. Neither of the two plans was implemented in the final years before the British occupation of 1801.

blad 256 onder / sheet 256 below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1318.

Door C:F: Reimer, [1791] :
By C:F: Reimer, [1791] :

No: 5 / Voorstel van een nieuw steene Fort; / tot den Post, Kajoe Meirah [...].

No: 5 / Proposal for a new stone Fort; / at the Post, Kajoe Merah [...].

2 kaarten + 3 profielen : ms op papier, 50 x 65,5 cm.
2 maps + 3 profiles : ms on paper, 50 x 65.5 cm.

Schaalstok van 20 [Rijnlandse] Roed. = [ca. 1 : 275].
Scale-bar of *20* [*Rijnlandse*] *Roed.* = [approximately 1 : 275].

Verso: No. 5 / 668.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Verklaringen: [rechtsonder] vervolg van de titel :
Explanations: [lower right] continuation of the title :

Ter ordre van de Weledel-Gestrenge Heeren, / [Vaillant, Verhuel en Graevestein] / Commissarissen militair, enz. enz. / ontworpen, en door eene Beschryving opgehelderd.

[links] een legenda bij de figuren 1 t/m 5 en de letters *E* t/m *P* :
[left] a key to the figures 1 to 5 and the letters *E* to *P* :

Lettermercken.
Fig. 1. Plan van 't oude, en Traçé van 't nieuwe Fort.
Fig. 2. Gedetailleerd Projectplan.
Fig. 3. Coupe van Fig. 2 volg.s *A:F.*
Fig. 4. [Coupe van Fig. 2] volg.s *A:B.*
Fig. 5. [Coupe van Fig. 2] volg.s *C:D.*
E. Packhuys voor Provisie.
F. Wapenkamer.
G. Cazarme voor d' Infanterie.
H. [Cazarme voor d'] Artillerie.
I. Kruijtmagazijn.
K. Poort.
L. Ophaalbrug.
M. Kombuijzen.
N. Put.
O. Omtreck der oude Palissade.
P. Commandantswooning.

Kajoe Merah (Kayu Merah). Met de door C.F. Reimer ontworpen vernieuwing van het fortje bij Kajoe Merah (Kalamata) ten zuiden van de hoofdplaats Ternate werd in 1799 een aanvang gemaakt, maar bij de Britse aanval van 1801 waren de muren nog maar gedeeltelijk opgetrokken en ook in de jaren nadien is het niet meer volgens het projectplan voltooid. In de uiteindelijke, provisorisch afgemaakte vorm van omstreeks 1810 is het herkenbaar op de Britse kaart boven.

Kayu Merah (Kajoe Merah). In 1799 a start was made with renovating the little fort at Kayu Merah (Kalamata) to the south of the main town of Ternate, as designed by C.F. Reimer, but when the British attacked in 1801 the walls had only been partly raised, and even in the following years it was not completed according to the plan. It can be recognized on the British map above in the eventual, only provisionally finished, form from around 1810.